

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA PRÁVA

Dávky státní sociální podpory v okresech Olomouc a Přerov

Benefits of State Social Support in the Districts Olomouc a Přerov

Student: Bc. Vladimíra Jiříčková

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Jana Martiníková, Ph.D.

Ostrava 2014

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra práva

Zadání diplomové práce

Student:

Bc. Vladimíra Jiříčková

Studijní program:

N6208 Ekonomika a management

Studijní obor:

6208T011 Ekonomika a právo v podnikání

Téma:

Dávky státní sociální podpory v okresech Olomouc a Přerov
Benefits of State Social Support in the Districts Olomouc and Přerov

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Charakteristika státní sociální podpory v ČR
 3. Analýza dávek státní sociální podpory v okresech Olomouc a Přerov
 4. Zhodnocení
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- BŘESKÁ, N., E. BURDOVÁ a L. VRÁNOVÁ. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady k 1. 6. 2010*. 13. vyd. Olomouc: ANAG, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7263-609-9.
- HALÍŘOVÁ, Gabriela a Petra MELOTÍKOVÁ. *Praktikum z práva sociálního zabezpečení podle stavu k 1. 1. 2013*. 3. vyd. Praha: Leges, 2012. 174 s. ISBN 978-80-87576-42-7.
- VESELÝ, Jiří et al. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: Linde, 2013. 311 s. ISBN 978-80-7201-915-1.

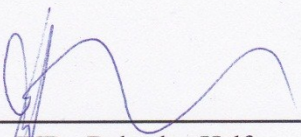
Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

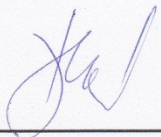
Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Jana Martiníková, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 25.04.2014

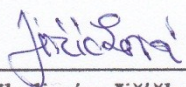

JUDr. Bohuslav Halfar
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežné prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci na téma „Dávky státní sociální podpory v okresech Olomouc a Přerov“ vypracovala zcela samostatně s použitím literatury uvedené v příloženém seznamu.

V Ostravě dne 25. 4. 2014

Vladimíra Jiříčková

Ráda bych poděkovala JUDr. Janě Martiníkové, Ph.D., za vedení a odbornou péči v průběhu psaní této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala Ing. Pavlíně Hedererové za poskytnutí potřebných údajů.

Obsah

1.	ÚVOD	6
2.	CHARAKTERISTIKA STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY V ČR.....	8
2.1.	Základní pojmy	9
2.1.1.	Oprávněná osoba.....	9
2.1.2.	Rodina.....	9
2.1.3.	Nezaopatřené dítě	10
2.1.4.	Rozhodný příjem.....	10
2.1.5.	Rozhodné období	11
2.1.6.	Výdělečná činnost.....	11
2.1.7.	Životní minimum	12
2.2.	Dávky státní sociální podpory	12
2.2.1.	Přídavek na dítě	13
2.2.2.	Příspěvek na bydlení	14
2.2.3.	Porodné	16
2.2.4.	Rodičovský příspěvek.....	17
2.2.5.	Pohřebné	18
2.2.6.	Sociální příplatek	19
2.2.7.	Dávky péstounské péče.....	19
2.3.	Společná ustanovení o dávkách	20
2.3.1.	Orgány státní sociální podpory	20
2.3.2.	Řízení ve státní sociální podpoře	21
2.3.3.	Výplata dávek	22
2.3.4.	Přestupky a správní delikty.....	23
3.	ANALÝZA DÁVEK STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY V OKRESECH OLOMOUC A PŘEROV	24
3.1.	Charakteristika okresů Olomouc a Přerov	24
3.1.1.	Demografický vývoj okresu Olomouc v letech 2008 až 2012.....	24
3.1.2.	Vývoj na trhu práce v okrese Olomouc v letech 2008 až 2012	27
3.1.3.	Demografický vývoj okresu Přerov v letech 2008 až 2012.....	29
3.1.4.	Vývoj na trhu práce v okrese Přerov v letech 2008 až 2012	32
3.2.	Životní podmínky domácností v Olomouckém kraji.....	33
3.3.	Dávky státní sociální podpory v letech 2008 až 2012	36

3.3.1.	Dávky státní sociální podpory v okresech Olomouc a Přerov	38
3.3.2.	Vývoj jednotlivých dávek v okresech Olomouc a Přerov	42
3.3.3.	Srovnání nákladů na dávky státní sociální podpory	45
4.	ZHODNOCENÍ.....	48
4.1.	Vyhodnocení faktorů ovlivňujících dávky státní sociální podpory	48
4.1.1.	Demografické faktory	48
4.1.2.	Faktory trhu práce	49
4.1.3.	Legislativní faktory.....	50
4.2.	Dávky vyřazené ze systému státní sociální podpory	51
4.2.1.	Sociální příplatek	51
4.2.2.	Dávky pěstounské péče.....	53
4.3.	Zneužívání dávek.....	54
4.4.	Hodnocení a návrhy pro úpravu systému státní sociální podpory	55
4.4.1.	Návrhy řešení	56
5.	ZÁVĚR.....	58
	Seznam použité literatury	59
	Seznam příloh.....	62

1. ÚVOD

Státní sociální podpora je dílčí oblastí sociálního zabezpečení státu a zároveň jen malou částí celé sociální politiky. Smyslem existence státní sociální podpory i celého sociálního zabezpečení je snaha udržet alespoň minimální společensky uznanou životní úroveň obyvatel. Tato úroveň se odvíjí mimo jiné od vyspělosti státu. Funguje-li sociální systém správně, neměly by se běžně vyskytovat propastné rozdíly ve společenské úrovni obyvatel a měly by existovat prostředky eliminující případy, kdy jsou dlouhodobě ohroženy existenční podmínky osob. Nejčastějším způsobem je přerozdělování veřejných financí a tudíž tok prostředků od státu směrem k cílovým skupinám. Často se ale setkáme i s jinými druhy pomoci na soukromé úrovni a to ve formě nadací a nadačních fondů, do kterých mohou vybraným sociálním skupinám finančně i materiálně přispět jednotlivci, podnikatelé a prostřednictvím dotací i stát.

Velmi citlivou oblast tvoří sociální skupiny obyvatel, které jsou většinou zcela závislé na jiných osobách nebo na pomoci státu. Jedná se především o osamělé matky s dětmi, sirotky, rodiny s malými dětmi, vdovy či vdovce, tělesně či mentálně postižené osoby a osoby v důchodovém věku. Není však vždy jednoduché určit, kdo pomoc opravdu nezbytně potřebuje a kdo se pouze snaží obohatit použitím nepravdivých nebo neúplných informací. K tomu slouží posudková činnost státních institucí, jejichž pracovníci přezkoumávají všechny dostupné podklady nebo dokonce sami zjišťují a ověřují pravdivost údajů.

Tato diplomová práce je zaměřena na dávky státní sociální podpory a to z hlediska jejich právní úpravy a dále z hlediska jejich vyplácení v okresech Olomouc a Přerov. Cílem práce je zachytit vývoj v období posledních pěti let v počtu přiznaných dávek a v nákladech, které na ně byly státem ve sledovaných okresech vynaloženy a dále zjištění a formulace příčin, které ke změnám ve vývoji nejpravděpodobněji vedly. Zaměříme se především na tři hlavní vlivy a to na faktory demografické, trhu práce a legislativní.

Text je rozdělen do tří hlavních kapitol. První z nich je teoretická a obsahuje charakteristiku systému státní sociální podpory na území České republiky. Vysvětleny zde budou jak základní pojmy, tak i význam veškerých druhů dávek s doplněním praktických ukázek. Další kapitolou začíná praktická část práce a zaměříme se v ní na analýzu počtu vyplacených dávek a nákladů vynaložených státem v okresech Olomouc a Přerov. V kapitole budou uvedeny údaje získané z Úřadu práce ČR – krajské pobočky v Olomouci. Poslední kapitola má hodnotící charakter. Pokusíme se v ní zjistit, které ze sledovaných faktorů mohly

mít na vývoj dávek prokazatelný vliv a které naopak neměly vliv žádný. Objektivně zhodnotíme fungování systému státní sociální podpory a uvedeme možnosti zlepšení popřípadě udržení žádoucího stavu.

V teoretické části bude použita metoda popisná, v části praktické metoda analýzy dat pro údaje z obou okresů a následně metoda komparace dat v rámci meziokresního srovnání.

Stěžejním zdrojem pro zpracování této diplomové práce budou již zmiňovaná data poskytnutá Úřadem práce – krajskou pobočkou v Olomouci. Dále budeme čerpat z platné legislativy a odborné literatury zabývající se problematikou státní sociální podpory. Vycházet budeme také z důvěryhodných internetových zdrojů a to především z údajů dostupných na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí a na internetových stránkách Českého statistického úřadu.

2. CHARAKTERISTIKA STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY V ČR

Státní sociální podpora je jednou ze stěžejních oblastí sociálního zabezpečení na území České republiky a je upravena zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dále pouze „zákon“). Jedná se o zaopatřovací druh pomoci od státu, který se vyskytuje i v jiných oblastech. Podle Veselého (2013) také např. u pomoci v hmotné nouzi, sociální pomoci a u dávek pro osoby se zdravotním postižením. Pomoc má finanční podobu a je realizována prostřednictvím dávek. Ty mohou být žadateli poskytnuty na základě splnění zákonem určených podmínek. Systém státní sociální podpory představuje samostatnou oblast, která je zaměřena především na rodiny s dětmi a Veselý (2013) ji tak označuje jako nástroj prorodinné politiky. Zákon byl během let několikrát novelizován prostřednictvím pozměňujících zákonů a nalezneme v něm normy práva hmotného i procesního a dále také organizaci systému.

Jako u většiny dalších sociálních oblastí jsou i zde přerozdělovány finanční prostředky za účelem pomoci osobám či rodinám, u nichž nastala předem vymezená sociální situace. Takovouto situací může být např. narození dítěte, úmrtí dítěte či rodiče, osvojení dítěte nebo zdravotní postižení dítěte či rodiče. Společným aspektem ve většině sociálních situací je neschopnost dané osoby nebo některého člena domácnosti vykonávat výdělečnou činnost. Pokud zároveň ostatní členové nejsou schopni výdělečnou činností zajistit dostatek příjmů pro uspokojení základních potřeb rodiny, stávají se tak odkázáni na pomoc státu.

Přestože je zákon o státní sociální podpoře základním právním předpisem pro celý tento systém, v praxi se neobejdeme bez dalších navazujících předpisů nebo naopak bez předpisů, ze kterých tento zákon vychází. Jedná se o oblasti, které nejsou v zákoně podrobně upraveny. Břeská (2010) uvádí např. předpisy týkající se stanovení stupně zdravotního postižení, dalšího studia, které je považováno za studium na středních a vysokých školách, nákladů rozhodných při posuzování příspěvku na bydlení apod. Všechny související předpisy vyjmenovávat nebudeme, avšak dále v textu se ještě zmíníme o těch nejdůležitějších.

Kromě zmiňovaných pozměňujících zákonů měl podle Břeské (2010) podstatný vliv na celý systém státní sociální podpory také vstup do Evropské unie. Stalo se tak 1. května 2004 a bylo nutné implementovat právo EU do práva vnitrostátního. Jednalo se o nařízení přímo závazné pro orgány státní sociální podpory a konkrétně pak činností jako je posuzování trvalého pobytu, výplata dávek nebo řízení o dávkách.

2.1. Základní pojmy

Aby nemohlo dojít k chybnému výkladu ustanovení týkajících se dávek státní sociální podpory, vymezíme nejprve několik základních pojmů. Jedná se přitom o výrazy, jejichž význam bychom si dokázali přibližně odvodit i bez jejich vysvětlení. Pro pochopení dalších kapitol je však toto vymezení nutné.

2.1.1. Oprávněná osoba

Oprávněnou osobou podle tohoto zákona rozumíme fyzickou osobu, která má nahlášen trvalý pobyt na území ČR a tedy zde trvale a dlouhodobě pobývá. Výjimky jsou možné pro cizince, kteří na území ČR sice trvalý pobyt nahlášen nemají, avšak dlouhodobě zde pobývají na základě jiných právních předpisů nebo jedná-li se o nezletilé cizince svěřené do péče osob žijících v České republice (Tröster, 2010). Rozhodující je zde tedy umístění bydliště. Po splnění dalších podmínek týkajících se uplatnění nároku na konkrétní druh dávky se z takovéto osoby stává osoba oprávněná. V případě dávek závislých na výši příjmu musí podmínku trvalého pobytu splňovat všechny společně posuzované osoby.

2.1.2. Rodina

Rodinou se vždy rozumí společně posuzované osoby, přičemž jedna z těchto osob je anebo může být uznána za osobu oprávněnou. Jedná se o společné soužití rodičů a nezaopatřených dětí v jedné domácnosti, popřípadě osob, které tuto funkci prakticky plní. Může se tak jednat např. i o osoby žijící v registrovaném partnerství, avšak ti jsou posuzováni podle zvláštního právního předpisu (Přib, 2011). Tyto osoby by spolu měly žít dlouhodobě (nikoliv pouze přechodně). Nezletilé děti jsou posuzovány vždy společně s rodiči jako součást jedné domácnosti, ale u zletilých potomků je rozhodující místo jejich trvalého pobytu. Jsou-li rodiče zároveň nezaopatřenými dětmi, patří podle Veselého (2013) do rodiny i rodiče těchto rodičů. Žádná z osob nemůže být posuzována jako součást rodiny ve více domácnostech, aby nemohlo dojít k dvojímu pobírání dávky. Břeská (2010) však uvádí, že v určitých případech může být osoba společně posuzovaná ve více domácnostech, ale pouze jedná-li se o různé druhy dávek.

Odlišnosti nalezneme u příspěvku na bydlení, kde jsou posuzovány všechny osoby, které prokazatelně domácnost obývají nebo zde mají přihlášen trvalý pobyt. Avšak v případě,

kdy je naopak možné dokázat, že daná osoba se v domácnosti nejméně 3 po sobě jdoucí měsíce nezdržuje, není dále společně posuzována s ostatními členy domácnosti (Příb, 2011).

2.1.3. Nezaopatřené dítě

Každé dítě je považováno za nezaopatřené do skončení povinné školní docházky a po jejím ukončení nejvýše do svých 26 let je stále nezaopatřené v následujících případech.

- a) Dítě se nadále soustavně připravuje na budoucí povolání studiem na střední či vysoké škole,
- b) z důvodu úrazu či nemoci není schopno se připravovat na budoucí povolání,
- c) z důvodu dlouhodobých zdravotních problémů není schopno vykonávat výdělečnou činnost, nebo
- d) je vedené jako uchazeč o zaměstnání na příslušném úřadu práce a zároveň nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci (Příb, 2011).

V posledním bodě je věková hranice omezena z 26 let na 18 let. Podle Veselého (2013) nelze za nezaopatřené dítě uznat osobu, která pobírá invalidní důchod na základě invalidity 3. stupně. Pro posouzení nezaopatřenosti slouží zákon č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, kde je upravena také lékařská posudková činnost (Tröster, 2010).

2.1.4. Rozhodný příjem

Další podstatný faktor představuje příjem posuzované osoby, jelikož je rozhodující pro přiznání některých dávek. Jedná se o hodnotu průměrného příjmu za rozhodné období. Podle zákona se posuzují následující druhy příjmů.

- a) Příjmy, které nebyly osvobozeny od daně z příjmu fyzických osob,
- b) příjmy osvobozené od daně z příjmu fyzických osob,
- c) náhrada mzdy při dočasné pracovní neschopnosti,
- d) dávky důchodového a nemocenského pojištění,
- e) dávky získané z podpory v nezaměstnanosti nebo při rekvalifikaci,
- f) rodičovský příspěvek a přídavek na dítě,
- g) náhrada mzdy při platební neschopnosti zaměstnavatele, a
- h) příjmy pocházející ze zahraničí.

Výše rodičovského příspěvku je posuzována v případě žádosti o přídavek na dítě nebo příspěvek na bydlení. Výše přídavku na dítě je potom posuzována pouze u žádosti o příspěvek na bydlení. Existuje také výčet příjmů, které naopak nelze do celkových příjmů rodiny započítat. Příb (2011) uvádí např. o příjmy nezaopatřeného dítěte z letní brigády nebo příjmy ze školních stipendií přiznaných nezaopatřenému dítěti.

Při hodnocení příjmů žadatele dávky se zohledňují také náklady, které žadatel účelně vynaložil na jejich dosažení či udržení. Od hrubého příjmu se tak podle Příba (2011) odečítají mimo obvyklých položek, jako je např. daň z příjmu či pojistné na sociální či zdravotní pojištění, také tyto náklady. Po odpočtu je výsledná částka označována jako čistý příjem, který je možno použít pro rozhodování o vyhovění či zamítnutí žádosti o dávku. Proto je tento příjem označován jako příjem rozhodný.

2.1.5. Rozhodné období

Dále se v této souvislosti setkáme s pojmem rozhodné období, za které jsou příjmy zjišťovány. Jedná se vždy o období předcházející tomu, pro které by měla být dávka přiznána (Tröster, 2010). U přídavku na dítě je rozhodným obdobím jeden kalendářní rok a posuzuje se pro dávku přiznanou v období od 1. října do 30. září následujícího roku. U příspěvku na bydlení a porodného je rozhodným obdobím kalendářní čtvrtletí předcházející tomu čtvrtletí, ve kterém byla dávka přiznána (Veselý, 2013). Například, pokud byl přídavek na dítě přiznán v období od 1. října 2011 do 30. září 2012, rozhodným obdobím pro posouzení příjmů bude rok 2010. Pokud příspěvek na bydlení nebo porodné bylo přiznáno v květnu roku 2012, rozhodným obdobím pro posouzení příjmů bude leden až březen roku 2012.

2.1.6. Výdělečná činnost

V návaznosti na rozhodný příjem se naskytuje objasnění dalšího pojmu a tím je výdělečná činnost. Podle zákona můžeme tímto pojmem označovat činnost, která

- a) na území ČR zakládá účast na nemocenském pojištění,
- b) je prováděna osobou samostatně výdělečně činnou, nebo
- c) je za účelem dosažení příjmu vykonávána v zahraničí.

2.1.7. Životní minimum

Posledním pojmem, který je nutné znát nejen v oblasti dávek státní sociální podpory je životní minimum. Jedná se o hranici nejnižšího společensky uznaného příjmu, který je nutný k zajištění nejdůležitějších životních potřeb jednotlivce nebo rodiny (Tröster, 2010). Jednotlivcem zde rozumíme zpravidla plnoletou osobu žijící zcela samostatně. Právní úpravu nalezneme v zákoně č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu. V následujícím textu bude zmiňován pojem životní minimum rodiny, proto si nyní objasníme, jakým způsobem tuto částku můžeme zjistit.

Tabulka 2.1 Částky životního minima

Osoba v domácnosti		Částka životního minima na osobu v Kč
Jednotlivec		3 410
První osoba		3 140
Druhá a další osoba		2 830
Nezaopatřené dítě	- do 6 let	1 740
	- od 6 do 15 let	2 140
	- od 15 do 26 let	2 450

Zdroj: MPSV, 2013

Životní minimum rodiny je součtem částek příslušných pro každého člena domácnosti (Halířová, 2012). Pro ukázkou si uvedeme hodnoty odpovídající rodině, která se skládá ze dvou dospělých osob, jednoho dítěte ve věku 3 roky a jednoho dítěte ve věku 6 let. Sečteme 3 140 Kč, 2 830 Kč, 1 740 Kč a 2 140 Kč. Výsledné životní minimum pro tuto rodinu je 9 850 Kč.

2.2. Dávky státní sociální podpory

Jak již bylo zmíněno, dávky státní sociální podpory můžeme rozdělit do dvou skupin a to na dávky testované a netestované. Testováním zde rozumíme zjišťování rozhodného příjmu osob žádajících přiznání dávky (Veselý, 2013). Dávky testované jsou tedy poskytovány v závislosti na výši příjmu a řadíme mezi ně

- přídavek na dítě,
- příspěvek na bydlení, a
- porodné.

Mezi dávky netestované, které jsou naopak poskytovány zcela bez závislosti na výši příjmu, řadíme

- rodičovský příspěvek, a
- pohřebné.

Dávky státní sociální podpory spadají do okruhu dávek nepojistných, což znamená, že jejich výplata není podmíněna placením pojistného, jako je tomu např. u dávek plynoucích z nemocenského či důchodového pojištění. Mezi nepojistné dávky dále patří dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky pěstounské péče, dávky pro osoby se zdravotním postižením a dávky pro osoby závislé na pomoci jiné fyzické osoby (Halířová, 2012).

Výše dávek je stanovena buďto přesnou částkou nebo je v zákoně uveden způsob jejího výpočtu. V průběhu let můžeme zaznamenat změny v koeficientech nebo jiných používaných hodnotách, avšak základem pro většinu výpočtů zůstává životní minimum rodiny. Ke změnám dochází také v okruhu oprávněných osob, což je výsledkem úprav podmínek k dosažení dávky. Bohužel není možné standardizovat všechny okolnosti, které rodinu přivedly do konkrétní sociální situace, jelikož kromě typických rodinných problémů, jako je ztráta zaměstnání, rozvod manželů nebo nárůst výdajů na živobytí, se může jednat také o dluhové zatížení, výkon trestu jednoho z rodičů, úmrtí hlavního živitele rodiny apod. Proto je většina podmínek stanovena obecně pro všechny žadatele a výjimky pak mohou nastat pouze ve zvláštních a zákonem vymezených případech.

2.2.1. Přídavek na dítě

Tato dávka je upravena v § 17 až § 19 a § 51 zákona a jako dávka závislá na příjmu se může stát velmi důležitým dlouhodobým příjmem pro sociálně slabší rodiny s dětmi. Jedná se o dávku určenou dětem a podle Břeské (2010) je smyslem této dávky především zaopatření řádné výchovy a výživy dítěte. Pro přiznání dávky je nutno prokázat, že se v domácnosti nachází nezaopatřené dítě a zároveň celkový příjem rodiny v rozhodném období nesmí nepřesáhnout 2,4 násobek životního minima (Přib, 2011).

Jedná-li se o nezletilé dítě, nárok na dávku je uplatňován prostřednictvím jeho zákonného zástupce a dávka je mu také vyplácena. Nejčastěji je takovouto osobou rodič nebo jiná osoba, která o dítě pečuje. V případě, kdy je dítě umístěno do ústavu typu zařízení pro děti a mládež, je dávka vyplácena tomuto ústavu (Přib, 2011). Po dosažení zletilosti má nezaopatřené dítě nárok určit si způsob výplaty, která tak může být zasílána přímo jemu. Při

vzniku a následném trvání stavu, kterým byly splněny podmínky, je dávka přiznána na dobu neurčitou. Existují však případy, kdy dávka být vyplacena nemusí. Při dodatečném prokázání, že podmínky splněny byly, je dávka znovu vyplacena a oprávněná osoba má nárok na doplatek za období, ve kterém došlo k přerušení výplaty dávky.

Tabulka 2.2 Výše přídavku na dítě

Věk nezaopatřeného dítěte	Výše měsíčního přídavku na dítě
do 6 let	500 Kč
od 6 do 15 let	610 Kč
od 15 do 26 let	700 Kč

Zdroj: Halířová, 2012, vlastní zpracování

Vezměme opět do úvahy již dříve v textu uvedenou čtyřčlennou rodinu s životním minimem 9 850 Kč. 2,4 násobek životního minima je roven částce 23 640 Kč. Jsou-li příjmy rodičů nižší než tato hodnota, např. pouhých 20 000 Kč, má rodina nárok na přiznání přídavku na dítě a to v částkách 500 Kč na dítě ve věku 3 let a 610 Kč na dítě ve věku 6 let. Jejich příjem se tak zvýší na 21 110 Kč.

2.2.2. Příspěvek na bydlení

Příspěvek na bydlení je upraven v § 24 až § 28 zákona. Nárok na tuto dávku vzniká vlastníkově či nájemci bytu, který je zde zároveň přihlášen k trvalému pobytu. Příb (2011) uvádí dvě podmínky, které musí tato osoba současně splňovat.

- a) Náklady na bydlení žadatele jsou vyšší než částka odpovídající 30% rozhodného příjmu rodiny.
- b) Částka odpovídající 30% rozhodného příjmu rodiny není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení, která je stanovena v zákoně.

Jinými slovy je tato dávka určena osobám s nižšími příjmy, kteří sice mohou být schopni z těchto příjmů pokrýt náklady na bydlení, avšak nezbyvá jim dostatek prostředků k pokrytí ostatních nezbytných nákladů jako např. strava, ošacení, náklady spojené s péčí o děti atd. Společensky přípustné je tedy vynaložení 30% z příjmu na náklady spojené s bydlením, tak aby zbytek příjmu mohl být vynaložen na ostatní potřeby. Jedná se o tzv. přiměřené náklady na bydlení. Pro hlavní město Prahu byla stanovena pro splnění uvedených podmínek hranice 35% rozhodného příjmu.

Veselý (2013) rozlišuje celkem tři druhy nákladů. Mimo již zmíněné přiměřené a normativní náklady jsou to také náklady odůvodněné. Ty představují částku skutečně vynaložených nákladů, které je možno také objektivně prokázat. Pokud osoby žijí v pronajatém bytě, je zde zahrnuto nájemné nebo obdobná platba, avšak pokud by tato částka byla až neobvykle vysoká, nemusí být do odůvodněných nákladů započítána v celé výši. Je to opatření proti možným snahám o záměrné navyšování nákladů k dosažení vyššího příspěvku. Dále zde zahrnujeme náklady na služby spojené s užíváním bytu. Veselý (2013) uvádí např. spotřebu elektrické energie, plynu, přívod ústředního topení, dodávky vody, odvod odpadních vod, náklady na společné prostory jako je užívání výtahu, osvětlení, úklid těchto prostor apod. Náklady odůvodněné musejí být tedy skutečně nezbytné pro bydlení.

Normativní náklady jsou vypočítány jako průměrné náklady na bydlení, které zohledňují velikost obce a počet členů v jedné domácnosti. Jsou v nich zahrnuty všechny obvyklé náklady, jako je nájemné, ceny energií a služeb. Částky normativních nákladů na bydlení jsou uvedeny v § 26 zákona. Rozlišujeme náklady spojené s užíváním bytu na základě nájemní smlouvy a dále náklady spojené s užíváním družstevního bytu nebo bytu v osobním vlastnictví.

Tabulka 2.3 Normativní náklady na bydlení pro nájemní byty

Nájemní byty					
Počet osob v domácnosti	Měsíční normativní náklady v Kč podle počtu obyvatel obce				
	do 9 999	10 000 až 49 999	50 000 až 99 999	100 000 a více	Praha
1	4 809	5 028	5 873	6 156	7 711
2	7 110	7 409	8 566	8 952	11 081
3	9 903	10 294	11 807	12 312	15 096
4 a více	12 636	13 108	14 932	15 542	18 899

Zdroj: Integrovaný portál MPSV, 2014

Tabulka 2.4 Normativní náklady na bydlení pro družstevní byty a byty v osobním vlastnictví

Družstevní byty a byty vlastníků	
Počet osob v domácnosti	Měsíční normativní náklady na bydlení v Kč
1	4 448
2	6 644
3	9 263
4 a více	11 792

Zdroj: Integrovaný portál MPSV, 2014

Aktuální výše normativních nákladů jsou uvedeny v tabulkách 2.3 a 2.4. Rozdělení podle velikosti obce platí i pro tabulku č. 2.4, avšak částky pro různě velké obce i město Prahu jsou totožné. Částky jsou platné vždy po dobu jednoho kalendářního roku, což v tomto případě znamená od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2014.

Obecně se výše měsíčního příspěvku na bydlení vypočítá jako rozdíl mezi příslušnými normativními náklady na bydlení a částkou odpovídající 30% rozhodného příjmu rodiny (Příb, 2011). V případě, že skutečné náklady jsou nižší než normativní, dosazujeme do uvedeného výpočtu náklady skutečné. Je-li rozhodný příjem rodiny nižší než její životní minimum, tak do výpočtu dosazujeme namísto příjmu životní minimum připadající na danou rodinu. Pro město Prahu počítáme s částkou odpovídající 35% příjmu.

Dávka je přiznána na období jednoho roku a to vždy od 1. července do 30. června roku následujícího. Každá osoba má právo pobírat příspěvek nejdéle po dobu 84 měsíců během posledních 10 let. Měsíce, ve kterých je dávka poskytována se za tuto dobu sčítají. Příb (2011) zmiňuje výjimky, které mohou nastat pouze u osob zdravotně postižených a u osob starších 70 let.

Opět si popíšeme ukázkový příklad na naší hypotetické rodině s dosavadním příjmem 21 110 Kč. Žijí v pronajatém bytě ve městě s 35 000 obyvateli. Normativní náklady na bydlení tedy činí 13 108 Kč. Jejich skutečné náklady na bydlení činí 10 500 Kč. Částka 30% z rozhodného příjmu a zároveň přiměřené náklady na bydlení pro rodinu činí 6 333 Kč. Musíme si dát pozor na skutečnost, že u příspěvku na bydlení započítáváme i již dosažené přídavky na děti. Částka 6 333 Kč je nižší než skutečné náklady rodiny a zároveň nepřesahuje náklady normativní. Podmínky pro přiznání příspěvku na bydlení byly splněny. Výši příspěvku vypočteme jako rozdíl hodnot 10 500 Kč a 6 333 Kč. Výše příspěvku tak činí 4 167 Kč. Celkový příjem rodiny vzroste na 25 227 Kč.

2.2.3. Porodné

Porodné je upraveno v § 44 až § 46 zákona. Od roku 2011 je zde podmínkou výše příjmu, který v rozhodném období nesmí přesahovat 2,4 násobek životního minima rodiny. Dávka je tak určena pouze ženám, které nemají dostatek finančních prostředků, aby řádně zaopatřily své první živě narozené dítě nebo více dětí, jedná-li se o současné narození těchto dětí.

Nárok na porodné může mít i otec v případě úmrtí matky dítěte, která tento nárok neuplatnila (Příb, 2011). Taková situace nastane např. při úmrtí rodičky během porodu nebo

krátce po něm. Dále podle Příba (2011) nárok vzniká i osobě, která na základě soudního rozhodnutí převzala dítě ve věku nižším než 1 rok do své péče nahrazující péči rodičů. Porodné pak této osobě náleží, jedná-li se o první dítě jeho biologické matky a zároveň tato osoba splňuje podmínky výše příjmu. Nárok na dávku je možné uplatnit pouze jednou. Pokud tedy osoba obdržela porodné na základě převzetí dítěte, nemůže nárok znovu uplatnit při narození svého prvního dítěte a naopak.

Dávka činí 13 000 Kč pro jedno dítě a 19 500 Kč pro více současně narozených dětí. Nárok vzniká dnem porodu dítěte a zaniká, pokud nebyl uplatněn do jednoho roku věku dítěte (Příb, 2011).

Vezmeme-li opět v úvahu naši čtyřčlennou rodinu, není zde možné mluvit o prvorodičce. Avšak vrátíme-li se v čase, kdy se v této rodině narodilo první dítě, a spočítáme nové životní minimum pro dva dospělé a narozené dítě, dostaneme se na částku 7 710 Kč. 2,4 násobek pak činí 18 504 Kč. Při žádosti o porodné neposuzujeme jiné dosažené dávky, takže pokud byl příjem rodiny nižší než uvedená částka, mohlo být matce porodné přiznáno.

2.2.4. Rodičovský příspěvek

Tato dávka je upravena v § 30 až § 32 zákona. Nárok na tuto dávku vzniká každému rodiči bez závislosti na jeho příjmu, který nastoupil po narození nejmladšího dítěte na rodičovskou dovolenou a stará se tak celodenně o dítě do jeho dvou, tří anebo čtyř let (Příb, 2011). Doba trvání rodičovské dovolené je na vůli rodiče, avšak nárok na dávku zaniká dnem, kdy dítě přestalo být nejmladším v rodině. Nelze tak pobírat více těchto příspěvků současně. Jedná-li se o dítě dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené, má rodič nárok na příspěvek až do doby, kdy dítě dovrší věku 15 let.

Příb (2011) uvádí, že dávka náleží taktéž osobám, které nejsou rodiči dítěte, ale plně nahrazují rodičovskou péči. Rodič také může ustanovit jinou zletilou osobu, která se o dítě stará např. v době, kdy je rodič v zaměstnání. Stejně tak může být dítě mladší dvou let umístěno do zařízení typu jeslí či mateřské školky, avšak aby rodiči nezanikl nárok na pobírání příspěvku, musí dítě toto zařízení navštěvovat nejvýše 46 hodin v kalendářním měsíci. Výjimky nastávají v případě zdravotního postižení dítěte nebo obou rodičů. Veselý (2013) například uvádí, že v případech, kdy dítě navštěvuje zařízení pro děti se zdravotním postižením nebo oba jeho rodiče jsou ve vyšším stupni zdravotního postižení, je přípustné, aby dítě zařízení navštěvovalo v rozsahu nejvýše 4 hodin denně. Po dosažení dvou let věku dítěte není docházka do jakéhokoliv zařízení sledována.

Maximální limit pro čerpání rodičovského příspěvku je zákonem stanoven celkově na 220 000 Kč. Neplatí tedy, že čím déle bude příjemce čerpat, tím více od státu dostane. Podle Veselého (2013) je umožněno zvolit si výši měsíčního příspěvku v závislosti na délce jeho pobírání. Čím déle je příspěvek pobírán, tím nižší je měsíční výměra. Zvolit si však mohou pouze ti rodiče, u kterých lze alespoň jednomu z nich stanovit k datu narození dítěte 70% 30 násobku denního vyměřovacího základu v částce od 7 600 Kč do 11 500 Kč. Je-li tato částka nižší než 7 600 Kč, tak si mohou rodiče volit pouze do této částky. Zároveň zvolená výše měsíčního příspěvku nesmí přesáhnout 70% 30 násobku denního vyměřovacího základu. Změnu volby pobírání rodičovského příspěvku je možné provést každé 3 měsíce (Halířová, 2012).

Veselý (2013) dále uvádí, že pokud není možno takto výši příspěvku stanovit ani pro jednoho z rodičů, náleží jim příspěvek bez možnosti volby v měsíční výši 7 600 Kč do konce 9. měsíce věku dítěte a následně ve výši 3 800 Kč měsíčně až do čtyř let věku dítěte. Pro rodiče s možností volby dále platí, že pokud jim byla udělena sankce pro neplnění povinností souvisejících s dodržováním povinné školní docházky starších dětí v rodině, snižuje se jim celková částka příspěvku o 22 800 Kč. Rodič, kterému byla sankce udělena, nemá po 3 kalendářní měsíce nárok na výplatu rodičovského příspěvku a nemůže se jej dožadovat ani druhý z rodičů.

Výpočet si pro lepší pochopení provedeme na ukázkové rodině, jejíž příjem jsme doposud stanovili na 25 227 Kč včetně přídatků na dvě děti a příspěvku na bydlení. V této rodině se matce narodí další již třetí dítě. Vyššího příjmu dosahuje otec. Jeho hrubá mzda činí 14 000 Kč, proto se výše příspěvku bude odvíjet od této částky. 70% 30 násobku denního vyměřovacího základu není nic jiného než částka odpovídající 70% hrubé mzdy. V tomto případě se jedná o částku 9 800 Kč, což představuje horní hranici pro výši příspěvku. Protože je částka v rozmezí mezi 7 600 Kč a 11 500 Kč, rodiče si mohou vybrat dobu pobírání dávky.

2.2.5. Pohřebné

Pohřebné je upraveno v § 47 až § 48 zákona. Jedná se o jednorázovou dávku určenou osobám, které vypravily pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo rodiči nezaopatřeného dítěte. Osoba, u které došlo k úmrtí, musí mít nahlášený trvalý pobyt na území České republiky (Příb, 2011). Dávka je vyplácena ve výši 5 000 Kč. Nárok na výplatu dávky vzniká dnem vykonání pohřbu, a pokud do jednoho roku od tohoto dne oprávněná osoba o dávku nepožádá, nárok zaniká. Podle Břeské (2010) často nastane situace, kdy pohřeb vypraví společně více

osob. Dávka však může být vyplacena pouze jednou, a proto na ni má přednostně nárok ta osoba, která o ni požádá jako první.

2.2.6. Sociální příplatek

Sociální příplatek a dávky pěstounské péče již do dávek státní sociální podpory neřadíme, avšak v rozmezí let 2008 až 2012 se v této oblasti vyskytovaly, proto bude stručně vysvětlena jejich podstata. Sociální příplatek byl zcela zrušen a jeho výplata probíhala do konce roku 2012. Účelem této dávky byla finanční pomoc rodinám, jejichž příjem nedosahoval ani dvojnásobek životního minima rodiny. Další podmínkou byla přítomnost nezaopatřeného dítěte v rodině, které zároveň nebylo v pěstounské péči, dlouhodobém zaopatření ústavu pro děti a mládež a nejednalo se o dítě zletilé, které by mělo nárok na jiné příspěvky k úhradě svých potřeb (Příb, 2011).

Od 1. 1. 2011 byla pozměňovacím zákonem přidána další důležitá podmínka, která značně zúžila okruh oprávněných osob. Od tohoto dne měly nárok na dávku pouze rodiny, ve kterých se nacházela osoba zdravotně postižená. Přitom se mohlo jednat o nezaopatřené dítě dlouhodobě zdravotně postižené, dlouhodobě těžce zdravotně postižené nebo dlouhodobě nemocné nebo o rodiče dlouhodobě těžce zdravotně postiženého nebo o rodiče, který byl stále sám nezaopatřeným dítětem. Zdravotní stav takového rodiče byl pak posuzován stejně jako zdravotní stav nezaopatřeného dítěte. Pro vyřízení žádosti bylo u této dávky nutné vyjádření posudkového lékaře.

2.2.7. Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče jsou od 1. 1. 2013 upraveny v zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Do té doby jsme mohli jejich úpravu nalézt v zákoně o státní sociální podpoře, kde byly rozlišeny 4 hlavní druhy dávek. Podle Příba (2011) byly dvě dávky opakující se, tedy poskytované průběžně po dobu trvání pěstounské péče nebo popřípadě i po jejím skončení při dosažení zletilosti dítěte. Jednalo se o

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte, a
- odměnu pěstouna.

Další dvě dávky měly jednorázový charakter a byli jimi

- příspěvek při převzetí dítěte, a
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

Stejně jako u ostatních dávek platilo, že u zletilých dětí dávka přísluší nejdéle do dosažení 26 let. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte byl určen dětem svěřeným do pěstounské péče, dále dětem, o které pečoval poručník nebo také pečovala-li o ně dočasně jiná osoba do rozhodnutí soudu o svěření do péče. Výše příspěvku činila vždy životní minimum dítěte vynásobené koeficientem. Ten byl stanoven pro děti nezaopatřené 2,3, zaopatřené 1,4, dlouhodobě nemocné 2,35, dlouhodobě zdravotně postižené 2,9 a dlouhodobě těžce zdravotně postižené 3,1 (Příb, 2011). Např. pro osmileté dlouhodobě nemocné dítě s životním minimem 2 140 Kč by tak příspěvek činil 5 029 Kč.

Odměna pěstouna byla dávka určená pěstounovi, tedy osobě, která převzala dítě do pěstounské péče. Pokud byli pěstouny dítěte společně manželé, náležela odměna pouze jednomu z nich. Dávka mohla být přiznána i osobě, která měla zájem stát se pěstounem, a před rozhodnutím soudu jí bylo dítě svěřeno do dočasné péče. Výše dávky byla shodná s částkou životního minima jednotlivce, tedy 3 410 Kč, a to za každé dítě převzaté do pěstounské péče (Příb, 2011). V případech, které byly blíže specifikovány v zákoně, jsme mohli mluvit i o tzv. odměně pěstouna ve zvláštních případech.

Příspěvek při převzetí dítěte se poskytoval pěstounovi nebo poručníkovi, který převzal dítě so své péče nebo také osobě, která měla zájem se stát pěstounem či poručníkem dítěte. Dávka se odvíjela od věku dítěte a činila 8 000 Kč u dítěte mladšího 6 let, 9 000 Kč u dítěte ve věku od 6 do 15 let a 10 000 Kč u dítěte ve věku 15 až 26 let (Příb, 2011).

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla byl určen těm pěstounům, kteří převzali do péče alespoň 4 děti. Příb (2011) uvádí, že dávka byla poskytnuta jak při koupi vozidla, tak i při jeho nutné opravě. U manželů byla dávka opět poskytnuta pouze jednomu z nich a její výše činila 70% z prokazatelných nákladů vynaložených na koupi nebo opravu vozidla, avšak nejvýše 100 000 Kč. Zároveň součet poskytnutých příspěvků za posledních 10 let nesměl přesahovat hodnotu 200 000 Kč. Účelem bylo zamezit případné zneužívání příspěvku.

2.3. Společná ustanovení o dávkách

2.3.1. Orgány státní sociální podpory

Vrcholným orgánem, kterým je řízena nejen státní sociální podpora, ale i celá oblast sociálního zabezpečení, je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Podle Veselého (2013) můžeme orgány státní sociální podpory rozlišit podle věcné a místní příslušnosti. Věcně příslušným orgánem pro první stupeň řízení je Úřad práce České republiky (dále jen Úřad

práce). Pro druhý stupeň řízení slouží odvolací orgán, kterým je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Místně příslušné jsou jednotlivé pobočky Úřadu práce, se kterými občané mohou komunikovat v místě, kde mají nahlášen svůj trvalý pobyt.

Úřad práce se organizačně člení na

- generální ředitelství,
- krajské pobočky, a
- kontaktní pracoviště.

Povinnosti orgánů státní sociální podpory jsou vymezeny v §63 a §64 zákona o státní sociální podpoře. Kontrolní činnost prováděná těmito orgány je vymezena v §65 zákona. Generální ředitelství je řídicí a kontrolní orgán, který koordinuje činnost krajských poboček. Ty jsou organizačními útvary Úřadu práce. Kontaktní pracoviště jsou nejmenším článkem Úřadu práce a spadají pod místně příslušné krajské pobočky, které s nimi úzce spolupracují. Uvnitř samotných krajských poboček a kontaktních pracovišť je organizační struktura rozdělena do oddělení či referátů např. zaměstnanosti nebo nepojistných dávek.

2.3.2. Řízení ve státní sociální podpoře

Veselý (2013) uvádí dva druhy řízení v oblasti státní sociální podpory a to řízení o dávkách a řízení v jiných věcech. **Řízení o dávkách** probíhá jako klasické správní řízení, proto se v jeho průběhu řídíme nejen zákonem o státní sociální podpoře, ale především také zákonem č. 500/2004 Sb. správním řádem. Z hlediska působnosti Úřadu práce ve správním řízení je příslušný zákon č. 73/2011 Sb. o Úřadu práce České republiky. Veselý (2013) se dále zmiňuje, že je nutno dodržovat zásady závazné pro správní řízení jako je např. zásada písemného průběhu, zásada neveřejnosti nebo zásada materiální pravdy. Veškeré úkony od podání žádostí až po jejich schválení tak musí být v písemné formě. V řízení o dávkách se posuzuje, zda žadatel splňuje podmínky pro vyplacení dávky a zda má nárok na dávku v požadované výši. Podle předmětu řízení dále můžeme rozlišovat řízení o

- a) přiznání dávky,
- b) změně přiznané dávky,
- c) volbě nároku na rodičovský příspěvek,
- d) vyloučení osoby společně posuzované,
- e) ustanovení zvláštního příjemce,
- f) určení příjemce dávky,
- g) vrácení přeplatku na dávce, a

h) prominutí podmínky trvalého pobytu.

Řízení o přiznání dávky může být zahájeno pouze písemnou žádostí doručenou příslušnému pracovišti Úřadu práce. Dispoziční právo k zahájení řízení má tedy žadatel, a proto zde mluvíme o zásadě dispozitivity (Veselý, 2013). Žádost může být podána prostřednictvím tiskopisu, který je k dostání na všech pobočkách Úřadu práce ČR nebo pak elektronicky pomocí formulářů dostupných na internetových stránkách této instituce. Veselý (2013) uvádí, že mezi informace, které musí žadatel povinně uvést, patří jeho identifikační údaje a dále údaje týkající se požadované dávky jako např. způsob vyplácení dávky, doložení výše příjmu, doložení nezaopatřenosti dítěte nebo doklady spojené s užíváním bytu.

V řízení o změně přiznané dávky se může jednat o změnu výše dávky, odnětí dávky nebo také zastavení výplaty dávky. Podnět k takovéto změně může podat opět oprávněná osoba podle zásady dispozitivity a také samotný úřad, na základě jím zjištěných skutečností. V tomto případě mluvíme o zásadě oficiality.

Druhou oblastí je **řízení v jiných věcech**, než je řízení o dávkách a zahrnuje především řízení ve věcech přestupků fyzických osob a správních deliktů právnických osob a podnikajících fyzických osob. Předmětem řízení je pak nejčastěji nesplnění oznamovací povinnosti ze strany oprávněné osoby.

Subjektem řízení může podle Veselého (2013) být oprávněná osoba nebo popřípadě její zákonný zástupce, příjemce dávky, pokud se liší od oprávněné osoby, společně posuzovaná osoba s osobou oprávněnou a fyzická nebo právnická osoba, která má být ustanovena zvláštním příjemcem. Řízení je zakončeno rozhodnutím úřadu a jeho písemné vyhotovení je vydáno ve stanovených případech.

2.3.3. Výplata dávek

Jednorázové i opakující se dávky jsou vypláceny vždy do konce měsíce následujícího po měsíci, pro který dávka náležela. Opakující se dávky jsou vypláceny obvykle měsíčně. Veselý (2013) uvádí, že dávky, jejichž měsíční hodnota je nižší než 100 Kč, mohou být vypláceny čtvrtletně nebo i v delším intervalu po dohodě s příjemcem dávky. Interval vyplácení však nesmí přesáhnout 1 rok.

Výplata je prováděna v české měně převodem na bankovní účet nebo v hotovosti prostřednictvím poštovní poukázky. Od poloviny roku 2012 do 30. dubna 2014 probíhala výplata také prostřednictvím tzv. sKarty neboli karty sociálních systémů. Příchod tohoto

nového způsobu pro výplatu nepojistných dávek a dávek z oblasti státní politiky zaměstnanosti byl součástí sociální reformy, která proběhla v roce 2012.

2.3.4. Přestupky a správní delikty

Přestupku nebo správního deliktu je možné se dopustit porušením povinností, které jsou vymezeny v §61 a §62 zákona o státní sociální podpoře. Fyzická osoba se podle zákona dopustí přestupku, pokud nesdělí skutečnosti rozhodné pro uplatnění nároku na dávku nebo pro výši výplaty dávky, za což může být příslušným orgánem vyměřena pokuta až ve výši 250 000 Kč. Dále je přestupkem nesplnění povinnosti doložit skutečnosti osvědčením nebo také pokud se daná osoba nepodrobí lékařskému či jinému odbornému vyšetření, je-li v daném případě toto vyšetření nutné. V takovém případě může být pokuta vyměřena do výše 10 000 Kč. Fyzickou osobou zde chápeme osobu oprávněnou, osobu společně posuzovanou nebo příjemce dávky.

Právnícká osoba nebo podnikající fyzická osoba se dopustí správního deliktu podle zákona, pokud nesdělí skutečnosti rozhodné pro uplatnění nároku na dávku nebo pro výši výplaty dávky. Je-li tato osoba příjemcem dávky, dopustí se správního deliktu i v případě, že nesplní ohlašovací povinnost nebo povinnost vyhovět výzvě. Ohlašovací povinnost spočívá v ohlášení veškerých změn skutečností, které byly osvědčeny. K tomuto může být osoba vyzvána orgánem státní sociální podpory a má pak povinnost této výzvě vyhovět. V těchto případech může být vyměřena pokuta až ve výši 250 000 Kč.

Příslušným orgánem se rozumí orgán státní sociální podpory, kterému mají být sděleny či osvědčeny skutečnosti, anebo který vyzval ke splnění povinností. Tentýž orgán pokutu ukládá i vybírá a takto vybrané finanční částky se pak stávají příjmem státního rozpočtu.

3. ANALÝZA DÁVEK STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY V OKRESECH OLOMOUC A PŘEROV

3.1. Charakteristika okresů Olomouc a Přerov

Okres Olomouc je centrální a zároveň největší z pěti okresů v Olomouckém kraji. Dalšími okresy jsou okres Jeseník, Prostějov, Přerov a Šumperk. Okres Olomouc se nachází v jižní části Olomouckého kraje a sousedí s okresy Přerov, Prostějov a Šumperk a dále s Moravskoslezským a Pardubickým krajem. Celková rozloha okresu je 1 620 km², čímž zabírá více než 30% rozlohy kraje. Je tvořen 96 obcemi, ve kterých má trvalé bydliště přes 230 000 obyvatel. Hustota zalidnění je v tomto okrese 143,2 obyvatel na 1 km² (Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2013a).

Okres Přerov je dalším z okresů v Olomouckém kraji a nachází se v jeho jihovýchodní části. Sousedí s okresem Olomouc a Prostějov a dále se Zlínským a Moravskoslezským krajem. S rozlohou 845 km² zabírá přibližně 16% celkové rozlohy kraje. Přestože svou rozlohou zaujímá až třetí místo, je okresem s největším počtem obcí. Spadá zde 104 obcí, z čehož je 6 měst a 3 městyse stejně jako v okrese Olomouc. Ve všech obcích má nahlášen trvalý pobyt více než 132 000 obyvatel. Hustota zalidnění činí na území okresu Přerov 157,5 obyvatel na km², což je o 14,3 obyvatele více než zalidnění v okrese Olomouc (Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2013b).

3.1.1. Demografický vývoj okresu Olomouc v letech 2008 až 2012

Podle údajů získaných z Českého statistického úřadu můžeme popsat demografický vývoj v okrese Olomouc v letech 2008 až 2012. Počet obyvatel okresu má rostoucí charakter. Jedinou výjimkou je rok 2011, kdy celkový počet oproti předchozímu roku mírně klesl. Poměr mužů a žen se ve sledovaném období příliš neměnil. Zajímavé pro nás však mohou být procentní změny v podílu obyvatel podle věkových kategorií. U dětí ve věku do 14 let nastal nárůst o 0,9%, což reálně představuje přírůstek přibližně 2 220 dětí. S největší pravděpodobností se v této věkové kategorii bude jednat o děti nezaopatřené.

Další nárůst se vyskytuje ve věkové kategorii od 65 let výše a to o 1,8%, což činí přibližně 4 320 osob. Zde je opět předpoklad, že se jedná o osoby, které nejsou výdělečně činné, a s největší pravděpodobností se již jedná o příjemce starobního důchodu. Prostřední kategorie od 15 do 64 let je kategorií obyvatel, kteří by v tomto věku měli být ekonomicky

aktivní, tedy schopni provádět výdělečnou činnost. V daném období však sledujeme pokles jejich podílu až o 2,7%. Počet obyvatel této věkové kategorie se tak snížil přibližně o 5 612 osob. Hodnoty jsou zaznamenány v tabulce 3.1.

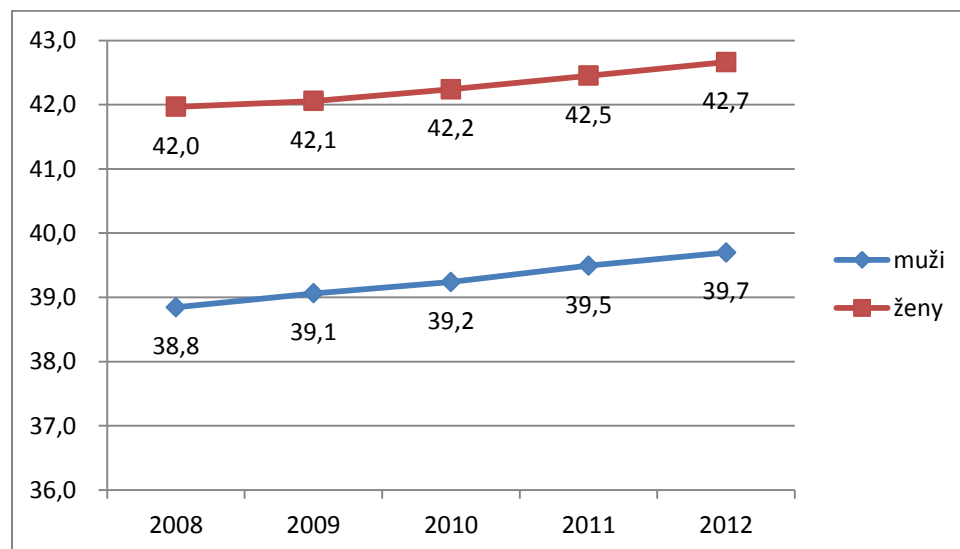
Tabulka 3.1 Vývoj počtu obyvatel v okrese Olomouc

		2008	2009	2010	2011	2012
Počet obyvatel celkem		231 339	231 843	232 226	232 032	232 267
Z toho (%):	Muži	48,6	48,5	48,5	48,6	48,6
	Ženy	51,4	51,5	51,5	51,4	51,4
	0 až 14 let	14,0	14,1	14,4	14,7	14,9
	15 až 64 let	71,0	70,5	70,1	69,1	68,3
	65 a více let	15,0	15,3	15,6	16,2	16,8

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012a, vlastní zpracování

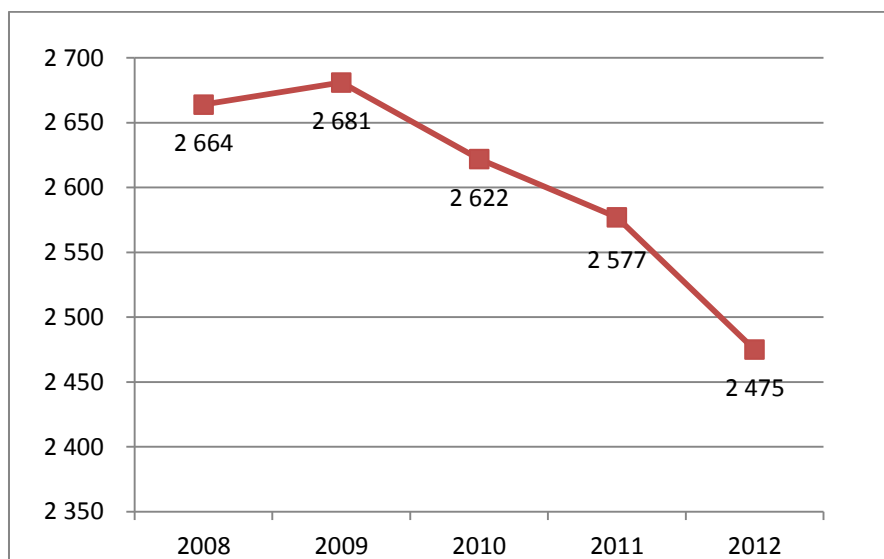
V posledních letech se často mluví o stárnutí obyvatelstva na celém území České republiky. Jako jedny z hlavních příčin jsou uváděny snižující se porodnost nebo zvyšující se doba dožití obyvatel. Jedná se o jakési trendy poslední doby, kdy mnoho mladých žen porodí své první dítě až okolo 30 let svého věku nebo se rozhodnou děti nemít vůbec. Prodlužující se doba dožití zase souvisí s rozvojem v oblasti medicíny. Tak či tak, stárnutí obyvatel je podloženo statistickými údaji, které zachycují průměrný věk obyvatel. V okrese Olomouc průměrný věk vzrostl v období let 2008 až 2012 ze 40,5 roku na 41,2 let. V obrázku 3.1 jsou zachyceny změny průměrného věku u mužů a žen. Potvrdit se dají i názory o klesající porodnosti, což dokládá graf na obrázku 3.2, který zachycuje snižující se počet živě narozených dětí.

Obrázek 3.1 Průměrný věk obyvatel v okrese Olomouc v letech 2008 až 2012

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012a, vlastní zpracování

Obrázek 3.2 Počet živě narozených osob v okrese Olomouc v letech 2008 až 2012

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012a, vlastní zpracování

Růst počtu obyvatel tak nemůžeme připisovat většímu počtu živě narozených dětí, ale spíše rozdílnému vývoji v porodnosti a úmrtnosti. Počet obyvatel se však nemění pouze v závislosti na těchto dvou ukazatelích, ale velkou měrou se podílí také počet přistěhovaných osob. V tabulce 3.2 je vidět rozdíl mezi přírůstkem přirozeným, tedy živě narozených dětí, a přírůstkem stěhování. S ukazatelem počtu živě narozených dětí souhlasí klesající tendence přirozeného přírůstku. Zato přírůstek stěhování má spíše tendenci kolísat, avšak v každém roce je tato hodnota nižší než u přírůstku přirozeného. Celkový přírůstek v daném období poklesl z 3,2 na 1,0, což znamená, že počet obyvatel v okrese Olomouc sice stále roste, ale pomalejším tempem.

Tabulka 3.2 Přírůstek obyvatel v okrese Olomouc

		2008	2009	2010	2011	2012
Přírůstek na 1 000 obyvatel		3,2	2,2	1,7	2,5	1,0
Z toho (%)	Přirozený přírůstek	2,0	1,6	1,3	1,3	0,7
	Přírůstek stěhování	1,2	0,6	0,3	1,2	0,4

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012a, vlastní zpracování

3.1.2. Vývoj na trhu práce v okrese Olomouc v letech 2008 až 2012

Situace na trhu práce velmi úzce souvisí se systémem státní sociální podpory. Jak již bylo zmíněno, u některých dávek jsou pro jejich přiznání rozhodující příjmy domácnosti. Ukazatele z oblasti trhu práce nám tak pomohou lépe pochopit, z jakého důvodu nejsou mnohé domácnosti schopny zajistit své potřeby a spoléhají na pomoc státu. Popíšeme tedy změny, které mohou mít na oblast dávek státní sociální podpory největší vliv.

Celková pracovní síla je zaznamenána v tabulce 3.3 a představuje počet obyvatel, kteří jsou schopni pracovat nebo již pracují. Jinými slovy se jedná o součet zaměstnaných a nezaměstnaných osob. Od roku 2008 můžeme zaznamenat nárůst pracovní síly, pouze v roce 2010 došlo k poklesu. Aby pro nás tato hodnota měla větší smysl, poměříme ji s celkovým počtem obyvatel v okrese Olomouc. V roce 2008 podíl pracovní síly tvořil 52,1% a do roku 2012 se podíl zvýšil pouze nepatrně na 52,9%. Přes polovinu všech obyvatel tak můžeme označit jako průceschopných. Avšak není možné toto označení brát zcela doslovně. Jiné podmínky pro získání zaměstnání má zdravý člověk a jiné zase osoba se zdravotním postižením. Odlišně může být nahlíženo také na ženy, které buďto děti mají nebo by je mít v blízké době mohly.

Další důležitý ukazatel je počet uchazečů o zaměstnání. Jedná se o osoby registrované na příslušném úřadu práce. Z těchto uchazečů rozlišujeme ty, u kterých nejsou žádné překážky pro okamžitý nástup do pracovního poměru. Jedná se tak o uchazeče dosažitelné. Podle informací z Českého statistického úřadu může být takovou překážkou např. výkon trestu, pracovní neschopnost, nástup do rekvalifikačního kurzu, nebo pokud je uchazeč na rodičovské dovolené (ČSÚ, 2004).

V roce 2009 zaznamenáváme značný nárůst uchazečů o zaměstnání a vysvětlit si to můžeme příchodem ekonomické krize na konci roku 2008. Ta způsobila velký úbytek pracovních míst. Můžeme si všimnout, že v každém roce je velký podíl dosažitelných uchazečů. Těch nedosažitelných je tedy stabilně pouze minimum. Stejnoměrně se vyvíjí i počet žen ucházejících se o zaměstnání. V každém roce tak tvoří přibližně polovinu ze všech uchazečů. Jediná kategorie, na kterou ekonomická krize tak znatelný vliv neměla, jsou osoby se zdravotním postižením (ZP). S příchodem krize se počet těchto uchazečů navýšil pouze mírně a v roce 2011 jejich počet opět klesl přibližně k původním hodnotám.

Tabulka 3.3 Pracovní síla a uchazeči o zaměstnání v okrese Olomouc

	2008	2009	2010	2011	2012
Celková pracovní síla	120 544	122 383	119 117	120 646	122 889
Uchazeči o zaměstnání	7 359	13 876	13 676	12 470	13 251
- Dosažitelní	7 021	13 747	13 300	12 150	12 933
- Ženy	3 756	6 075	6 326	6 052	6 348
- ZP	1 263	1 540	1 532	1 252	1 230

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012a, vlastní zpracování

Aby se všichni uchazeči o zaměstnání mohli na trhu práce uplatnit, muselo by pro každého z nich existovat volné pracovní místo a nejlépe v oboru, ve kterém má uchazeč předpoklady práci vykonávat. Takto ideální podmínky však neexistují nikde na světě. Podívejme se tedy, jaké jsou reálné šance na zaměstnání v okrese Olomouc. V tabulce 3.4 je uveden počet pracovních míst a počet dosažitelných uchazečů na 1 volné pracovní místo. Opět je viditelný vliv ekonomické krize, který v roce 2009 způsobil razantní snížení volných pracovních míst. Zvýšení počtu uchazečů a snížení počtu volných pozic tak znamenalo nárůst uchazečů na 1 pracovní místo a to z původních 6,7 až na 85,6 uchazečů v roce 2012. Tato změna je obrovská a způsobila snížení příjmů v mnoha domácnostech. Důsledkem ekonomické krize část pracovní síly o své zaměstnání přišla a zároveň jim bylo ztíženo dosažení zaměstnání jiného. Rodinám v takové situaci nezbyvá často nic jiného, než využít pomoci státu.

Tabulka 3.4 Dosažitelnost pracovních míst v okrese Olomouc

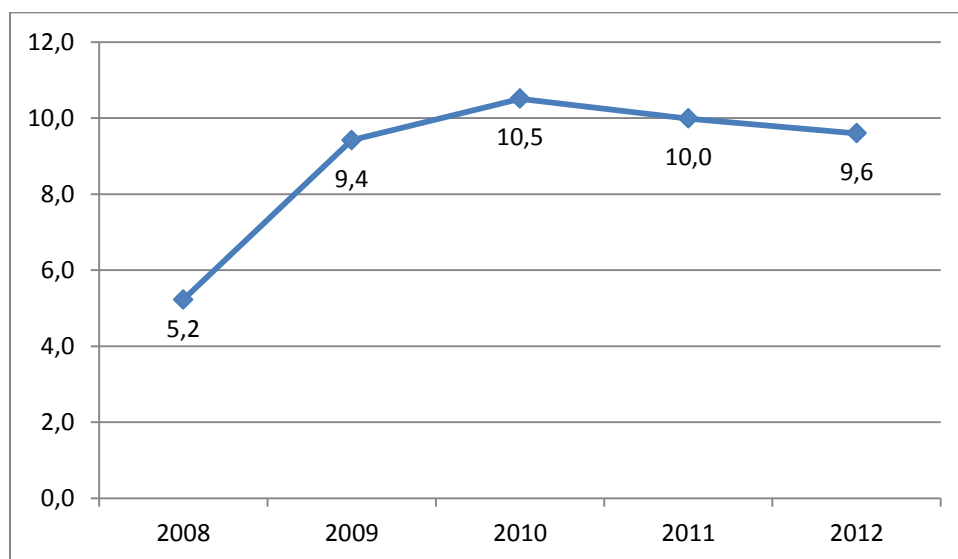
	2008	2009	2010	2011	2012
Volná pracovní místa	1 045	267	425	265	151
Dosažitelní uchazeči na 1 volné pracovní místo	6,7	51,5	31,3	45,8	85,6

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012a, vlastní zpracování

Poslední důležitý ukazatel pro oblast trhu práce je míra registrované nezaměstnanosti, která vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů k celkové pracovní síle v dané oblasti. Tento ukazatel je zveřejňován prostřednictvím internetových stránek Úřadu práce ČR, a proto jej upřednostníme. Český statistický úřad uvádí tzv. obecnou míru nezaměstnanosti, která vychází z Výběrových šetření pracovních sil a nezohledňuje uchazeče registrované na úřadech práce (ČSÚ, 2012c). U těchto dvou měr jsou odlišná vstupní data a ve výsledku tak i samotné míry nezaměstnanosti.

V návaznosti na předchozí data můžeme očekávat výraznou změnu v roce 2009. Počet nezaměstnaných obyvatel vzrostl a zvýšila se tak míra nezaměstnanosti z 5,2 až na 10,5 v roce 2010. V dalších letech už k tak výrazným změnám nedocházelo a do roku 2012 tento ukazatel poklesl na hodnotu 9,6. V porovnání s Olomouckým krajem, kde byla míra nezaměstnanosti v roce 2012 10,8, si okres Olomouc vedl dobře, avšak už ne tak dobře v celorepublikovém srovnání. Průměrná míra nezaměstnanosti v ČR v roce 2012 měla hodnotu 8,6. Vývoj míry registrované nezaměstnanosti v okrese Olomouc můžeme vidět na obrázku 3.3.

Obrázek 3.3 Míra registrované nezaměstnanosti v okrese Olomouc

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012a, vlastní zpracování

3.1.3. Demografický vývoj okresu Přerov v letech 2008 až 2012

Při pohledu na údaje v tabulce 3.5 můžeme zkonstatovat, že demografický vývoj v okrese Přerov se znatelně liší od vývoje v okrese Olomouc. Největší rozdíl nastává u ukazatele počtu obyvatel, který v daném období klesá a od roku 2008 do roku 2012 došlo k celkovému snížení o 2 060 osob. Poměr mužů a žen se příliš nemění a hodnoty jsou téměř totožné s hodnotami v okrese Olomouc. Stejně tak jsou srovnatelné hodnoty u věkového rozložení obyvatelstva i průběh jejich změn.

Podíl dětí ve věku do 14 let vzrostl méně výrazně o pouhé 0,2%, avšak reálně počet dětí poklesl přibližně o 23 osob. Výrazněji vzrostl podíl osob ve věku 65 let a více a to o 2,2%. Počet osob této věkové kategorie vzrostl přibližně o 2 601 osob. Stejně jako v okrese Olomouc má prostřední kategorie ve věku 15 až 64 let klesající průběh a v tomto případě se

jedná o nejvýraznější změnu 2,4%. Reálně se počet obyvatel této věkové kategorie snížil přibližně o 4 636 osob.

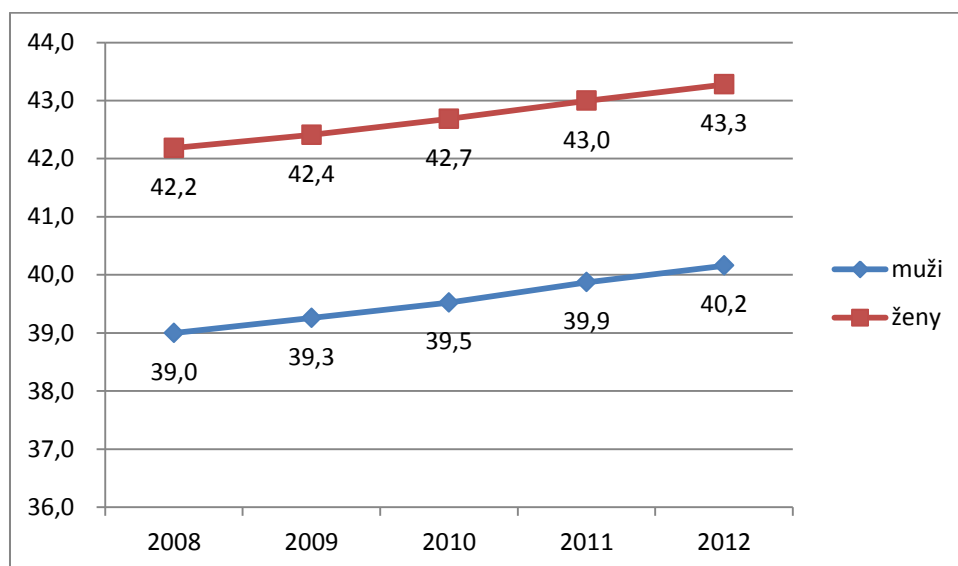
Tabulka 3.5 Vývoj počtu obyvatel v okrese Přerov

		2008	2009	2010	2011	2012
Počet obyvatel celkem		134 722	134 324	133 932	133 023	132 662
Z toho (%):	Muži	48,9	49,0	49,0	48,9	49,0
	Ženy	51,1	51,0	51,0	51,1	51,0
	0 až 14 let	14,0	14,0	14,1	14,2	14,2
	15 až 64 let	70,5	70,2	69,6	68,8	68,1
	65 a více let	15,4	15,9	16,3	17,0	17,6

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012b, vlastní zpracování

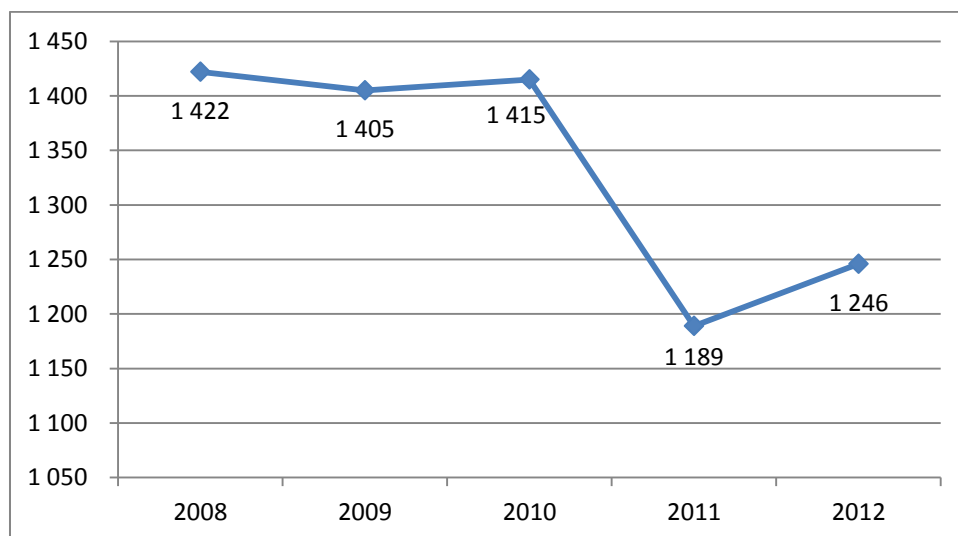
Průměrný věk obyvatelstva se v daném období postupně zvýšil ze 40,6 let na 41,7 let. Souměrně se zvyšoval průměrný věk mužů i žen, což je vidět na obrázku 3.4. Stárnutí obyvatelstva dále také přispívá snižující se počet živě narozených dětí (obrázek 3.5). Od roku 2008 do roku 2010 tento ukazatel nevýrazně kolísal, avšak v roce 2011 můžeme zaznamenat snížení o 226 živě narozených dětí oproti předchozímu roku. Tento trend však nepokračoval a v roce 2012 můžeme naopak zaznamenat menší nárůst o 57 dětí.

Obrázek 3.4 Průměrný věk obyvatel v okrese Přerov v letech 2008 až 2012

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012b, vlastní zpracování

Obrázek 3.5 Počet živě narozených dětí v okrese Přerov v letech 2008 až 2012

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012b, vlastní zpracování

Podle výše uvedených informací není žádným překvapením, že přírůstek obyvatel má záporné hodnoty (tabulka 3.6). Výstižnější by zde byl výraz úbytek obyvatel. Zajímavější je ale vývoj jednotlivých složek celkového přírůstu, jelikož ten se razantně liší od vývoje v okrese Olomouc. Větší podíl zde patří přírůstku stěhování. V roce 2008 byl přirozený přírůstek kladný a úbytek obyvatel by se tak dal přisoudit stěhování obyvatel z okresu. Podobně je tomu i v roce 2010. V ostatních letech je však úbytek způsoben jak stěhováním, tak i nižším přirozeným přírůstkem, který v roce 2012 dosáhl dokonce vyšší záporné hodnoty než přírůstek stěhování.

Tabulka 3.6 Přírůstek obyvatel v okrese Přerov

		2008	2009	2010	2011	2012
Přírůstek na 1 000 obyvatel		-3,3	-3,0	-2,9	-3,3	-2,7
Z toho (%)	Přirozený přírůstek	0,1	-0,2	0,3	-1,4	-1,4
	Přírůstek stěhování	-3,4	-2,7	-3,2	-1,9	-1,3

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012b, vlastní zpracování

3.1.4. Vývoj na trhu práce v okrese Přerov v letech 2008 až 2012

Celková pracovní síla v okrese Přerov (tabulka 3.7) má v daném období kolísavý průběh, což se dá přisoudit změnám v počtu obyvatel. Celkově se však od roku 2008 do roku 2012 podíl pracovní síly k celkovému počtu obyvatel zvýšil ze 49,1% na 51,4%, což je hodnota srovnatelná s podílem v okrese Olomouc. I v tomto okrese se výrazně projevila ekonomická krize navýšením uchazečů o zaměstnání. Jejich složení je podobné jako v okrese Olomouc. V každém roce je velký podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání a nedosažitelných uchazečů je stabilně pouze minimum. Přibližně polovinu všech uchazečů tvoří ženy a u osob se zdravotním postižením k větším výkyvům nedošlo.

Tabulka 3.7 Pracovní síla a uchazeči o zaměstnání v okrese Přerov

	2008	2009	2010	2011	2012
Celková pracovní síla	66 104	69 207	69 252	67 892	68 199
Uchazeči o zaměstnání	5 484	8 710	9 188	8 346	8 910
- Dosažitelní	5 263	8 530	8 969	8 117	8 704
- Ženy	2 845	4 056	4 205	4 010	4 324
- ZP	821	900	853	750	752

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012b, vlastní zpracování

Dosažitelnost pracovních míst je uvedena v tabulce 3.8. Vývoj se opět shoduje s okresem Olomouc. Zvýšení počtu uchazečů o zaměstnání a snížení počtu volných pracovních míst mělo za následek zvýšení počtu uchazečů na 1 volné pracovní místo. Z původních 8,2 uchazečů došlo v roce 2009 k nárůstu na 55,8 uchazečů. Další vývoj tohoto ukazatele je však příznivější a do roku 2012 došlo k poklesu na 39,9 uchazečů na 1 volné pracovní místo, což je méně než poloviční hodnota okresu Olomouc téhož roku. Přesto je pro mnoho obyvatel získání stálého zaměstnání stále obtížné.

Tabulka 3.8 Dosažitelnost pracovních míst v okrese Přerov

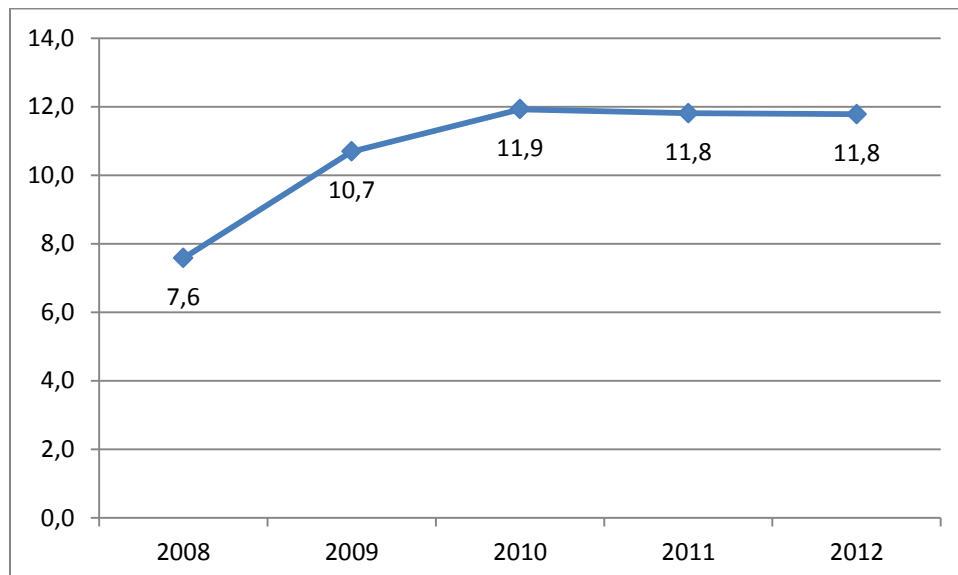
	2008	2009	2010	2011	2012
Volná pracovní místa	645	153	241	315	218
Dosažitelní uchazeči na 1 volné pracovní místo	8,2	55,8	37,2	25,8	39,9

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012b, vlastní zpracování

Míra nezaměstnanosti v tomto okrese byla na počátku sledovaného období vyšší než v okrese Olomouc, proto její růst není tak prudký (obrázek 3.6). Z hodnoty 7,6 se zvýšila na hodnotu 10,7 a v roce 2010 až na hodnotu 11,9, což je znatelně více než konečná míra nezaměstnanosti v okrese Olomouc. Do roku 2012 míra nezaměstnanosti nepatrně poklesla na

11,8. Tato konečná hodnota je vyšší nejen ve srovnání s okresem Olomouc, ale také ve srovnání s celým Olomouckým krajem. Výrazně tato hodnota také překračuje průměr míry nezaměstnanosti v celé ČR, který dosáhl pro rok 2012 hodnoty 8,6.

Obrázek 3.6 Míra registrované nezaměstnanosti v okrese Přerov

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012b, vlastní zpracování

3.2. Životní podmínky domácností v Olomouckém kraji

Momentálně nejsou dostupné údaje o domácnostech pro jednotlivé okresy a to z toho důvodu, že šetření Českého statistického úřadu zachycuje tuto oblast pouze v období do roku 2001. Můžeme však použít údaje souhrnné pro Olomoucký kraj, ve kterých je zachyceno i námi sledované období.

Domácnost nebo také rodina či společně posuzované osoby jsou velmi důležitým subjektem v systému státní sociální podpory. Teorie je nám již známa, avšak pro lepší pochopení si uvedeme také praktické údaje, z nichž nejdůležitější jsou příjmy a náklady domácností. Právě tyto dvě položky jsou mnohdy příčinou vzniku nároku na dávky státní sociální podpory a mohou také ovlivnit jejich výši.

Počet domácností se v Olomouckém kraji ve sledovaném období zvýšil a to přesně o 4 140 domácností. Podle demografických ukazatelů v předchozím textu můžeme předpokládat, že s rostoucím počtem obyvatel v okrese Olomouc se zvyšoval i počet domácností na tomto území. Naopak se snižujícím se počtem obyvatel v okrese Přerov můžeme logicky odhadovat i snižující se počet domácností. Tohle je však jediný ukazatel, jehož vývoj je možné v okresech předvídat. Dále nám budou muset vystačit údaje pro kraj.

Průměrný počet členů domácností v Olomouckém kraji se v daném období příliš neměnil, pokaždé se jednalo o přibližně 2 a půl osoby na 1 domácnost. Dále máme v tabulce 3.9 uvedeny průměrné měsíční příjmy a náklady, přičemž příjmy jsou uvedeny na osobu a náklady na domácnost. Průměrné hrubé měsíční příjmy na osobu mají v tomto kraji stabilně rostoucí charakter a od roku 2008 do roku 2012 se navýšily o 1 302 Kč. Stejně tak jsou rostoucí i průměrné měsíční náklady na bydlení pro domácnost, které se navýšily o 873 Kč.

Tabulka 3.9 Příjmy a náklady domácností v Olomouckém kraji (v Kč)

	2008	2009	2010	2011	2012
Počet domácností	245 693	244 452	245 204	246 877	249 834
Průměrný počet členů domácností	2,58	2,60	2,59	2,57	2,51
Průměrné měsíční příjmy na osobu hrubé (Kč)	11 401	11 761	12 186	12 130	12 703
Průměrné měsíční příjmy na osobu čisté (Kč)	9 676	10 169	10 661	10 638	11 112
Průměrné měsíční náklady na bydlení (Kč)	3 902	4 337	4 437	4 698	4 775

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012c, vlastní zpracování

Tyto charakteristiky nezohledňují složení členů domácností a způsob jejich bydlení. Taktéž z údajů Českého statistického úřadu nevyčteme, kolik osob reálně těchto příjmů dosahuje a naopak kolik domácností má výdaje na bydlení vyšší než je uvedený průměr. Podle posledních dostupných údajů z roku 2012 však vyplývá, že v Olomouckém kraji žije 51,2% obyvatel ve vlastním domě, 23,5% v bytě v osobním vlastnictví, 8,9% v družstevním bytě a 10,8 % má byt pronajatý (ČSÚ, 2012b).

Dále se podíváme na průměrné složení nákladů na bydlení. Jedná se zároveň o náklady odůvodněné, tedy skutečně vynaložené, a od jejich výše se pak odvíjí vznik nároku na příspěvek na bydlení. Nejvíce se na celkových nákladech projevují platby za elektřinu, plyn a také nájemné, což znázorňuje obrázek 3.7.

Obrázek 3.7 Složení nákladů na bydlení u domácností v Olomouckém kraji

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012c, vlastní zpracování

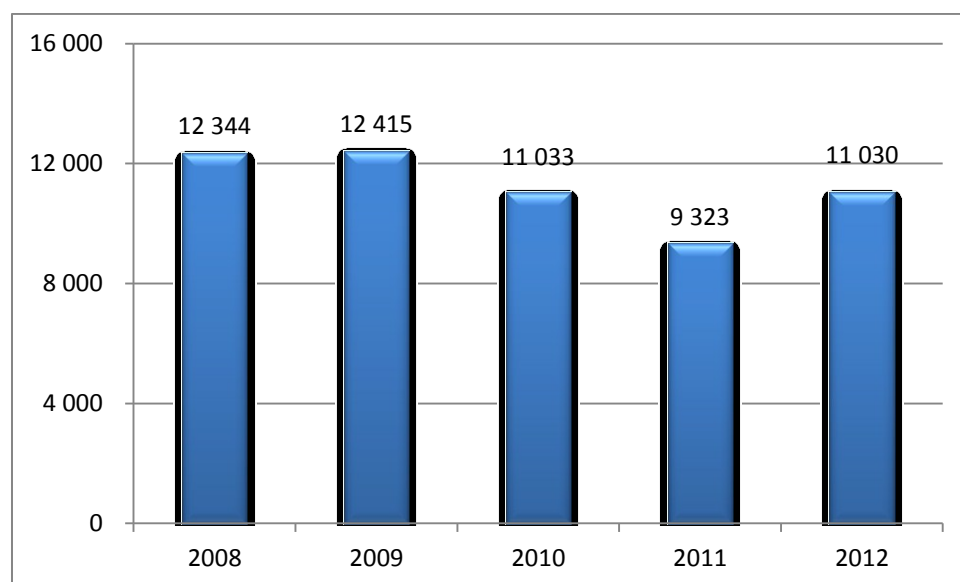
Pro přiznání přídatku na dítě, je mimo výše příjmu podstatné také dítě, které by se v domácnosti mělo nacházet a splňovat podmínku nezaopatřenosti. Z posledních dostupných údajů pro rok 2012 zjistíme, že v Olomouckém kraji se v 33,8% domácností nacházelo nejméně jedno nezaopatřené dítě. Nejčastěji se vyskytovalo pouze jedno nezaopatřené dítě (16,8% ze všech domácností) nebo dvě nezaopatřené děti (14,1%). Nejméně se potom v domácnosti vyskytovaly 3 nezaopatřené děti (2,3%) a 4 nebo více nezaopatřených dětí (0,5%) (ČSÚ, 2012b).

Nejdůležitějším ukazatelem pro účely analýzy dávek státní sociální podpory je počet domácností, které se nacházejí pod úrovní životního minima. Právě tato charakteristika nám objasní, kolik rodin se reálně ocitá v sociální situaci, kdy jejich příjmy nejsou dostačující pro uspokojení základních potřeb rodiny, a mohou tak při splnění všech podmínek žádat o přiznání testovaných dávek. Zajímavý je fakt, že oproti demografickému vývoji v okresech, nenacházíme u vývoje ukazatelů o domácnostech Olomouckého kraje viditelný vliv ekonomické krize. Příjmy a náklady mají rostoucí trend a změny v počtu domácností pod hranicí životního minima (obrázek 3.8) mají zcela jiný průběh, než bychom mohli očekávat.

S růstem nezaměstnanosti by bylo logické předpokládat, že se čím dál více rodin začne propadat do finanční krize. Z grafu je vidět pouze mírný nárůst v roce 2009 a v dalších letech počet těchto domácností klesá. V roce 2009 byl počet rodin pod hranicí životního minima

nejvyšší a činil 5,1% z celkového počtu domácností. V roce 2011 nastal opačný extrém, kdy podíl těchto domácností byl nejnižší a činil pouhých 3,8%. Přestože podílově se nejedná o velké množství, reálně se na konci sledovaného období tj. v roce 2011 ocitlo pod hranici životního minima 11 030 domácností. Vynásobíme-li tuto hodnotu průměrným počtem členů domácnosti, jedná se odhadem až o téměř 28 tisíc osob závislých na finanční pomoci státu.

Obrázek 3.8 Počet domácností s příjmy pod životním minimem v Olomouckém kraji

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012c, vlastní zpracování

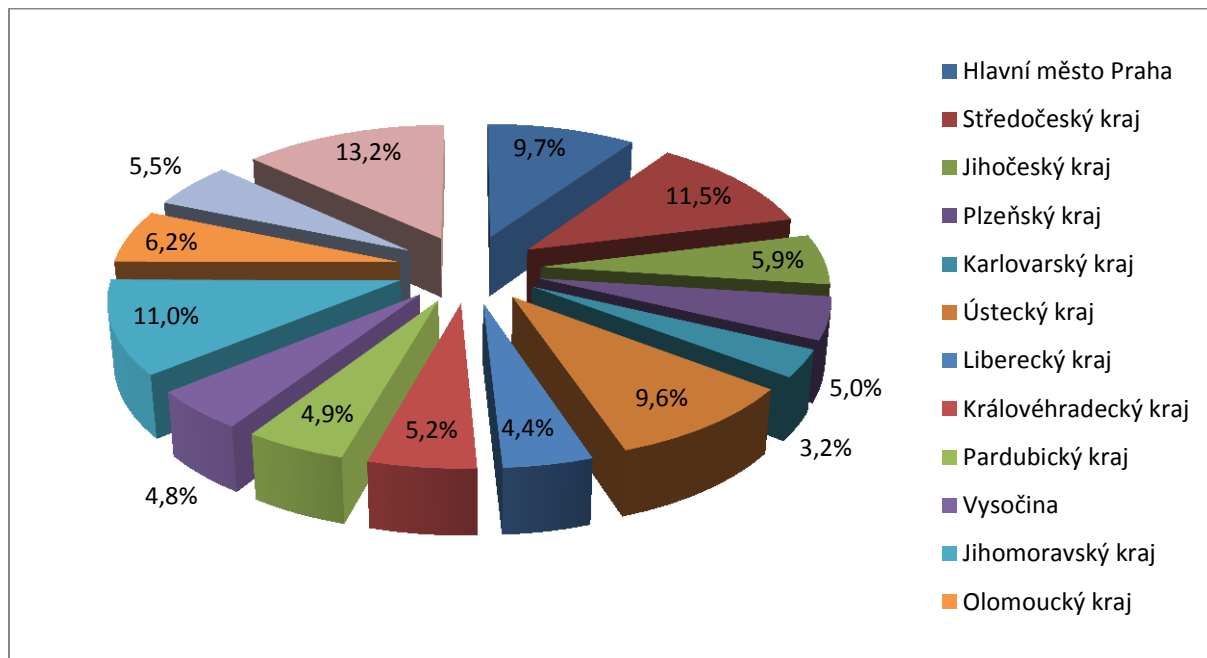
3.3. Dávky státní sociální podpory v letech 2008 až 2012

V této části práce se budeme zabývat dávkami státní sociální podpory přiznanými v okresech Olomouc a Přerov a to z hlediska jejich počtu a nákladů, které na ně byly státem vynaloženy. Údaje o dávkách vyplácených v jednotlivých okresech byly poskytnuty Úřadem práce České republiky – krajskou pobočkou v Olomouci. Informace, které nám slouží k porovnání s krajem a celou ČR jsou dostupné prostřednictvím webových stránek Českého statistického úřadu. Nejprve se zaměříme na obecnější údaje, takže budeme postupovat od celého státu přes kraje až k jednotlivým okresům.

V roce 2012 bylo v ČR vyplaceno v téměř 11,5 milionu dávek státní sociální podpory v celkové hodnotě převyšující 35,5 miliard Kč. Jednotlivé kraje se na dávkách podílejí v závislosti na své rozloze, respektive na počtu obyvatel daného území, a také na demografických vlivech. To je patrné z obrázku 3.9, kde můžeme vidět, že největší podíl na hodnotě vyplácených dávek v roce 2012 nepřipadá Středočeskému kraji, což je kraj s největším počtem obyvatel, ale připadá kraji Moravskoslezskému, který je v počtu obyvatel

až na třetím místě. Olomoucký kraj se na dávkách vyplacených v ČR v roce 2012 podílel 6,2%, což však přibližně souhlasí s počtem obyvatel tohoto kraje, kteří tvoří 6,1% celkové populace ČR.

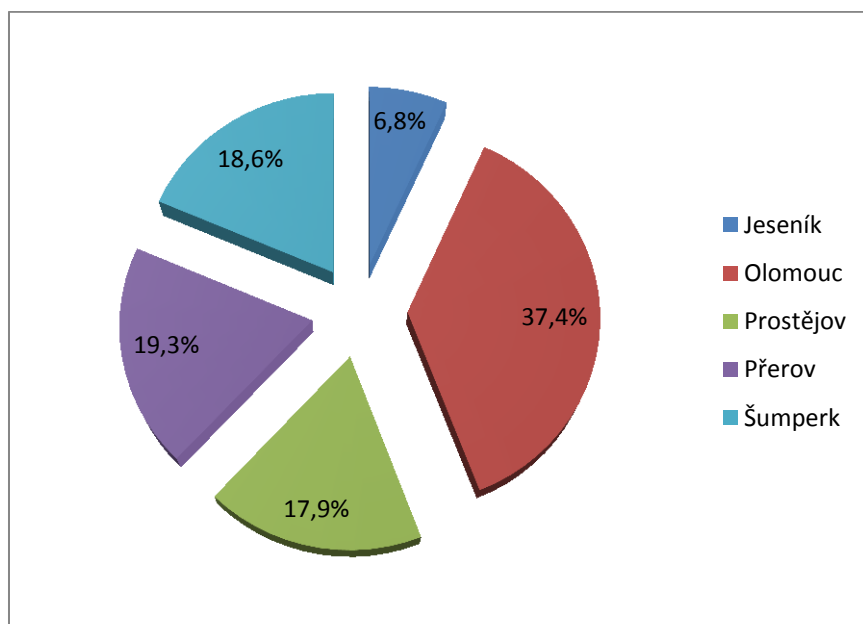
Obrázek 3.9 Podíl krajů na výdajích na dávky vyplácené v ČR v roce 2012

Zdroj: ČSÚ, 2012a, vlastní zpracování

Dále nás bude zajímat rozložení Olomouckého kraje. Počet dávek vyplacených v roce 2012 zde byl téměř 1,3 miliónu v celkové hodnotě převyšující 2,1 miliardy Kč. Okres Olomouc jakožto největší z pěti okresů zaujímá také největší podíl na hodnotě vyplacených dávek. V roce 2012 byl tento podíl 37,4% (obrázek 3.10). Přitom v okrese Olomouc žije průměrně 36,2% obyvatel Olomouckého kraje. Podíl okresu Přerov na dávkách v roce 2012 byl 19,3% a průměrně zde žije 20,9% obyvatel kraje.

Obrázek 3.10 Podíl okresů na výdajích na dávky vyplácené v Olomouckém kraji v roce 2012

Zdroj: ČSÚ 2012b, vlastní zpracování

Podle uvedených údajů je možno zkonstatovat, že podíly na dávkách státní sociální podpory se podobají podílům na počtu obyvatel a to v krajích i okresech. Tyto podíly však nejsou zcela totožné a veškeré menší i větší výkyvy jsou způsobeny jinými faktory působícími v dané oblasti. Takovými faktory mohou být např. již výše uvedené vlivy demografické a vývoj na trhu práce. Vývoj dávek na určitém území je tak pro nejvyšší přesnost nutno posuzovat pro každý subjekt zvlášť.

3.3.1. Dávky státní sociální podpory v okresech Olomouc a Přerov

V letech 2008 až 2011 bylo vypláceno celkem deset druhů dávek státní sociální podpory. V roce 2012 se jejich počet snížil na devět z důvodu zrušení sociálního příplatku. V tabulkách 3.10 a 3.11 jsou uvedeny počty vyplácených dávek ve sledovaném období v okresech Olomouc a Přerov. V horní části tabulek jsou vždy uvedeny aktuálně platné dávky a ve spodní části jsou uvedeny ty, které zde již nepatří.

Tabulka 3.10 Počet přiznaných dávek v okrese Olomouc

	2008	2009	2010	2011	2012
Přídavek na dítě	240 049	168 796	136 727	124 732	118 343
Příspěvek na bydlení	15 792	17 519	24 093	29 379	34 097
Rodičovský příspěvek	92 386	94 123	88 176	85 196	81 566
Porodné	1 608	1 597	1 633	288	99
Pohřebné	198	57	61	49	46
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	1 912	2 275	2 490	2 772	2 992
Odměna pěstouna	1 671	2 005	2 263	2 541	2 732
Příspěvek při převzetí dítěte	39	30	24	23	20
Příspěvek na zakoupení mot. voz.	0	0	0	0	0
Sociální příplatek	37 897	32 410	34 475	6 571	-
Celkem	391 552	318 812	289 942	251 551	239 895

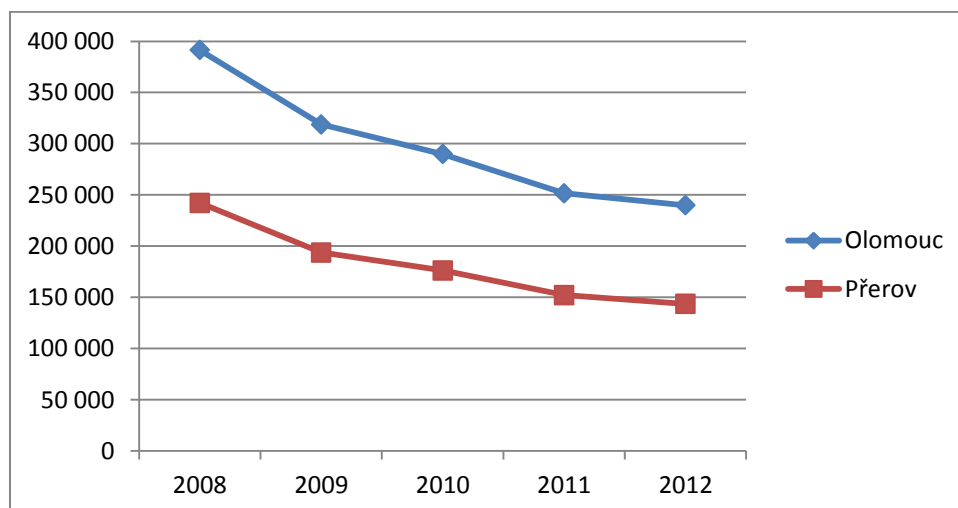
Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Tabulka 3.11 Počet přiznaných dávek v okrese Přerov

	2008	2009	2010	2011	2012
Přídavek na dítě	148 982	103 857	86 279	80 074	76 467
Příspěvek na bydlení	12 854	13 146	16 303	19 325	21 556
Rodičovský příspěvek	52 581	52 501	47 801	45 464	42 532
Porodné	958	929	967	154	63
Pohřebné	104	20	23	17	22
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	1 190	1 371	1 645	1 567	1 556
Odměna pěstouna	1 033	1 207	1 394	1 372	1 410
Příspěvek při převzetí dítěte	4	3	2	6	4
Příspěvek na zakoupení mot. voz.	0	0	1	2	0
Sociální příplatek	24 504	20 794	21 876	4 244	-
Celkem	242 210	193 828	176 291	152 225	143 610

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Obrázek 3.11 Vývoj v celkovém počtu vyplacených dávek

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

V obou okresech se celkový počet vyplacených dávek snižoval. Jak je vidět na obrázku 3.11, nedocházelo k výrazným výkyvům a vývoj se u obou okresů velmi podobá. Mezi roky 2008 a 2009 byl pokles vždy výraznější a naopak mezi roky 2011 a 2012 byl méně strmý než na počátku období. Je tedy možné, že se na této změně podílel stejný faktor či faktory a to v obou okresech současně. V okrese Olomouc se do roku 2012 snížil počet vyplacených dávek o přibližně 38,7% a v okrese Přerov to bylo o přibližně 40,7%.

V tabulkách 3.12 a 3.13 jsou uvedeny částky, které byly státem vynaloženy na výplatu výše uvedeného množství dávek. Z teorie je nám známo, že dávky jsou vypláceny v různých částkách a proto se v tomto hodnotovém vyjádření mohou projevovat odlišně. Opět jsou zde odděleny dávky aktuálně platné od dávek, které zde již neřadíme.

Tabulka 3.12 Výdaje na dávky v okrese Olomouc (Kč)

	2008	2009	2010	2011	2012
Přídavek na dítě	142 260 958	105 213 689	83 821 570	75 534 362	71 647 848
Příspěvek na bydlení	23 848 572	34 753 222	57 820 662	81 984 322	105 931 959
Rodičovský příspěvek	617 322 530	629 779 852	616 475 049	581 431 010	571 323 275
Porodné	22 151 480	21 216 000	21 541 000	3 802 500	1 306 500
Pohřebné	990 000	285 000	305 000	245 000	230 000
Přísp. na úhradu potřeb dítěte	8 292 670	9 938 040	10 981 410	12 516 361	14 578 695
Odměna pěstouna	7 092 116	8 640 511	9 789 596	11 123 871	12 991 725
Příspěvek při převzetí dítěte	343 603	262 000	212 000	201 000	178 000
Příspěvek na zakoupení mot. v.	0	0	0	0	0
Sociální příplatek	62 220 807	57 348 085	62 376 901	18 232 697	-
Celkem	884 522 736	867 436 399	863 323 188	785 071 123	778 188 002

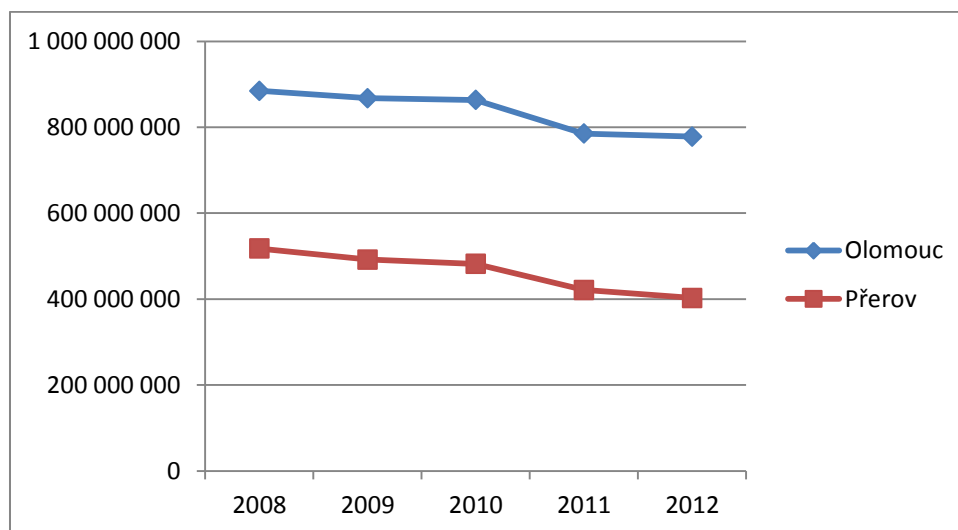
Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Tabulka 3.13 Výdaje na dávky v okrese Přerov (Kč)

	2008	2009	2010	2011	2012
Přídavek na dítě	88 368 419	64 670 200	52 954 539	48 731 072	46 425 331
Příspěvek na bydlení	17 673 586	23 404 395	36 316 753	49 235 278	58 896 265
Rodičovský příspěvek	347 722 001	343 716 760	325 993 786	296 542 521	281 466 676
Porodné	13 085 640	12 350 000	12 805 000	2 047 500	838 500
Pohřebné	520 000	100 000	115 000	85 000	110 000
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	5 079 666	5 934 156	7 007 263	6 882 695	7 579 794
Odměna pěstouna	4 518 212	5 156 337	6 379 162	6 242 049	7 120 109
Příspěvek při převzetí dítěte	37 000	25 000	19 000	52 000	35 000
Příspěvek na zakoupení mot. v.	0	0	100 000	160 200	0
Sociální příplatek	40 726 746	36 779 143	40 457 149	11 286 143	-
Celkem	517 731 270	492 135 991	482 147 652	421 264 458	402 471 675

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Obrázek 3.12 Vývoj v celkových nákladech na vyplacené dávky

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Stejně tak jako klesal celkový počet vyplácených dávek, klesala i celková hodnota nákladů na ně vynaložených. V obrázku 3.12 však můžeme zaznamenat, že tento pokles je méně výrazný jako u počtu dávek. Vývoj je v obou okresech velmi podobný. Mezi roky 2008 a 2010 je křivka plošší a až mezi roky 2010 a 2011 můžeme zaznamenat výraznější pokles. Celkově se do roku 2012 snížily náklady na dávky v okrese Olomouc přibližně o 12,0% a v okrese Přerov o 22,3%.

3.3.2. Vývoj jednotlivých dávek v okresech Olomouc a Přerov

Nyní bude popsán vývoj jednotlivých dávek státní sociální podpory v obou sledovaných okresech. Podrobněji se zaměříme pouze na dávky, které jsou vypláceny podle aktuálního znění zákona, tudíž sociální příplatek a dávky péče o děti nebudeme brát v úvahu. Z předchozích údajů již máme utvořenu představu o tom, které dávky jsou vypláceny ve velké míře a které jsou naopak vypláceny méně často. V tabulce 3.16 můžeme vidět, jak se průměrně jednotlivé dávky podílely na celkovém objemu dávek za období let 2008 až 2012. V levé části tabulky se přitom nachází průměrné podíly na celkovém počtu vyplácených dávek a v pravé části jsou uvedeny průměrné podíly na celkové hodnotě nákladů vynaložených na výplatu dávek.

Hodnoty jsou u všech uvedených dávek pro oba okresy téměř totožné. Nejčastěji vyplácenou dávkou je přídavek na dítě s počtem přesahujícím polovinu všech dávek. Nejméně je pak vypláceno porodné a pohřebné. Tyto dvě dávky se zároveň nejméně podílejí na

hodnotě nákladů na dávky. Nejvíce se na nákladech podílí rodičovský příspěvek, což je dáno výší částky, která je zde vyplácena. Jedná se přibližně o desetinásobek výše přídatku na dítě, proto rodičovský příspěvek i s menší četností výrazně ovlivňuje výdaje v oblasti státní sociální podpory.

Tabulka 3.14 Průměrný podíl jednotlivých dávek v okresech v období let 2008 až 2012

	Podíl na počtu (%)		Podíl na nákladech (%)	
	Olomouc	Přerov	Olomouc	Přerov
Přídavek na dítě	52,07	53,98	11,35	12,86
Příspěvek na bydlení	8,75	9,81	7,49	8,40
Rodičovský příspěvek	30,28	27,08	72,26	68,99
Porodné	0,33	0,31	1,62	1,68
Pohřebné	0,03	0,02	0,05	0,04

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Nyní se zaměříme na postupný vývoj dávek. Z předchozích tabulek můžeme snadno vysledovat, že pokud se snižoval počet vyplacených dávek, snižovaly se i náklady na dávku a naopak. Vývoj v počtu a nákladech je tak u jednotlivých dávek velmi podobný, proto budeme v následujícím textu uvádět pouze změny v počtu vyplacených dávek.

Množství vyplacených přídatků na dítě se v obou okresech snižovalo, až v daném období dosáhlo přibližně poloviny své původní hodnoty (obrázek 3.13). Změna je u této dávky velmi výrazná a je tak možno odhadovat, že se velkou měrou podílela na snížení celkového počtu dávek. U příspěvku na bydlení můžeme sledovat zcela opačný vývoj. Při pohledu na obrázek 3.13 se zdá být tento vývoj téměř zrcadlový k vývoji přídatku na dítě. Počet vyplacených příspěvků na bydlení se tedy výrazně zvyšoval.

Nejméně znatelné změny nastaly u rodičovského příspěvku. V obou okresech se počet této dávky mírně snižoval (obrázek 3.14). Porodné a pohřebné mají jen malý vliv na celkový vývoj dávek, avšak právě v jejich vývoji docházelo k nejvýraznějším změnám. Od roku 2011 razantně poklesl počet vyplacených dávek porodného a v roce 2009 zase můžeme sledovat výrazné snížení u pohřebného.

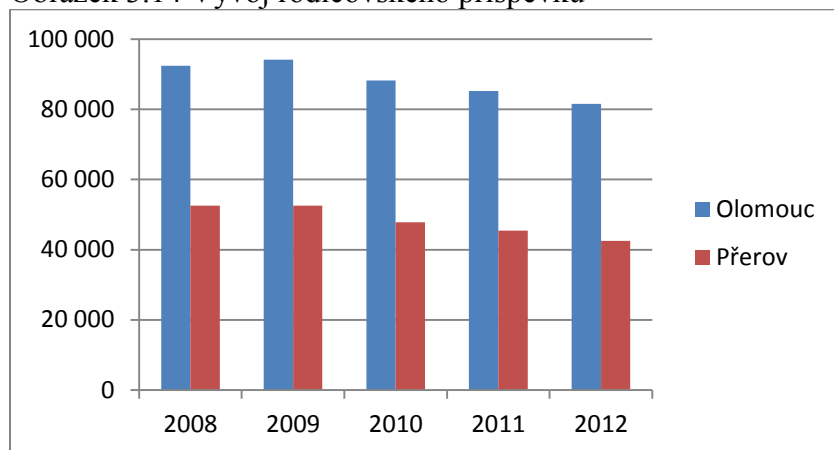
Celkově tedy můžeme zhodnotit, že vývoj dávek v okrese Olomouc se velmi podobá vývoji v okrese Přerov a logicky se dá očekávat, že tyto změny byly způsobeny stejným faktorem, který v obou okresech působil současně.

Obrázek 3.13 Vývoj přídatku na dítě a příspěvku na bydlení

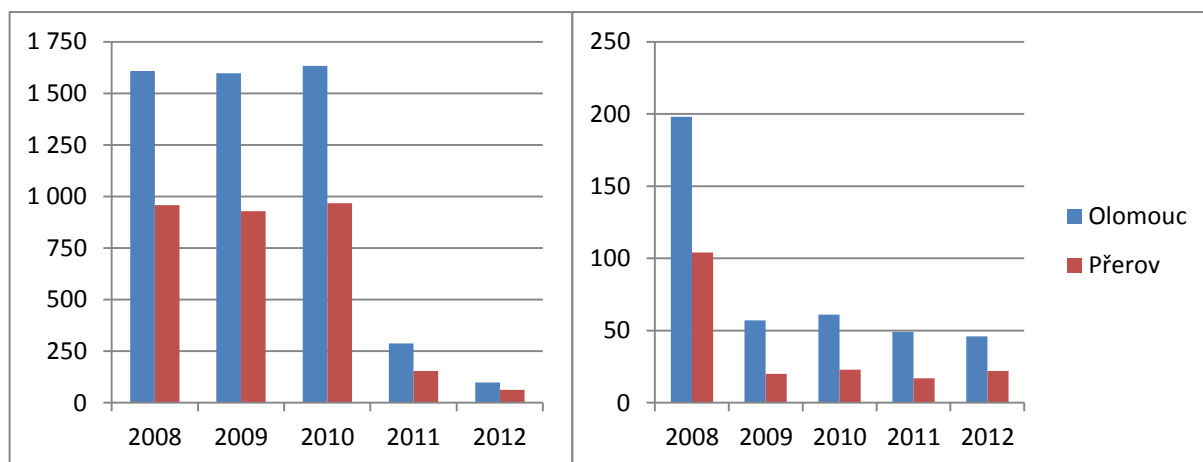
Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Obrázek 3.14 Vývoj rodičovského příspěvku

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Obrázek 3.15 Vývoj porodného a pohřebného

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Jako poslední informaci zde uvedeme průměrnou výši, ve které byly dávky vypláceny, což zjistíme vydělením hodnoty nákladů počtem vyplacených dávek. V tabulkách 3.15 a 3.16 můžeme vidět, že tyto průměrné částky se odvíjí především od zákonných sazeb. Jednotlivé hodnoty jsou v obou okresech velmi podobné. Pouze u příspěvku na bydlení a rodičovského příspěvku narazíme na odlišnosti, jelikož konkrétně vyplácená částka může mít různou výši. Průměrné hodnoty těchto dvou dávek jsou v každém roce znatelně vyšší v okrese Olomouc. Důvodem mohou být např. vyšší náklady spojené s bydlením na tomto území.

Tabulka 3.15 Průměrná výše vyplacených dávek v okrese Olomouc (Kč)

	2008	2009	2010	2011	2012
Přídavek na dítě	592,6	623,3	613,1	605,6	605,4
Příspěvek na bydlení	1510,2	1983,7	2399,9	2790,6	3106,8
Rodičovský příspěvek	6682,0	6691,0	6991,4	6824,6	7004,4
Porodné	13775,8	13284,9	13191,1	13203,1	13197,0
Pohřebné	5000,0	5000,0	5000,0	5000,0	5000,0

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Tabulka 3.16 Průměrná výše vyplacených dávek v okrese Přerov (Kč)

	2008	2009	2010	2011	2012
Přídavek na dítě	593,1	622,7	613,8	608,6	607,1
Příspěvek na bydlení	1374,9	1780,3	2227,6	2547,8	2732,2
Rodičovský příspěvek	6613,1	6546,9	6819,8	6522,6	6617,8
Porodné	13659,3	13293,9	13242,0	13295,5	13309,5
Pohřebné	5000,0	5000,0	5000,0	5000,0	5000,0

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

3.3.3. Srovnání nákladů na dávky státní sociální podpory

Sledované okresy mají odlišnou rozlohu i počet obyvatel. Abychom mohli lépe srovnat objem nákladů vynaložených na dávky, bude nutno upravit data. Jednoduchým a zároveň vhodným způsobem je přepočtení hodnot platných pro okres na hodnoty platné pro jednoho obyvatele okresu. Získáme tak výši finančních prostředků, které byly teoreticky ročně vyplaceny každému obyvatele okresu bez ohledu na jeho věk či pohlaví.

Tyto přepočtené hodnoty jsou uvedeny v tabulkách 3.17 a 3.18. Můžeme vidět, že např. v roce 2008 připadal příspěvek na dítě ve výši 614,9 Kč ročně na jednoho obyvatele v okrese Olomouc a ve výši 655,9 Kč v okrese Přerov. U přídavku na dítě, příspěvku na

bydlení a porodného můžeme sledovat vyšší hodnoty v okrese Přerov. Naopak u rodičovského příspěvku a pohřebného připadá na jednoho obyvatele ročně více v okrese Olomouc.

Celkově ze všech vyplacených dávek dostali vždy větší částku obyvatelé okresu Olomouc. V roce 2008 zde připadalo 3 486,5 Kč ročně na jednoho obyvatele, tedy o 17,4 Kč více než v okrese Přerov. Během sledovaného období celkové náklady klesaly a snižovala se tak i částka připadající na jednoho obyvatele. Vývoj v okresech však nebyl stejnoměrný a rozdíly v částkách se postupně prohlubovaly. V roce 2009 byl tento rozdíl již 105,7 Kč, dále 161,6 Kč v roce 2010, 220,3 Kč v roce 2011 a v roce 2012 připadalo v okrese Olomouc na jednoho obyvatele ročně již o 308,2 Kč více než na obyvatele v okrese Přerov.

Tabulka 3.17 Hodnota vyplacených dávek na 1 osobu ročně v okrese Olomouc (Kč)

	2008	2009	2010	2011	2012
Přídavek na dítě	614,9	453,8	360,9	325,5	308,5
Příspěvek na bydlení	103,1	149,9	249,0	353,3	456,1
Rodičovský příspěvek	2 668,5	2 716,4	2 654,6	2 505,8	2 459,8
Porodné	95,8	91,5	92,8	16,4	5,6
Pohřebné	4,3	1,2	1,3	1,1	1,0
Celkem	3 486,5	3 412,9	3 358,6	3 202,1	3 230,9

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012a, vlastní zpracování

Tabulka 3.18 Hodnota vyplacených dávek na 1 osobu ročně v okrese Přerov (Kč)

	2008	2009	2010	2011	2012
Přídavek na dítě	655,9	481,4	395,4	366,3	350,0
Příspěvek na bydlení	131,2	174,2	271,2	370,1	444,0
Rodičovský příspěvek	2 581,0	2 558,9	2 434,0	2 229,3	2 121,7
Porodné	97,1	91,9	95,6	15,4	6,3
Pohřebné	3,9	0,7	0,9	0,6	0,8
Celkem	3 469,1	3 307,2	3 197,0	2 981,8	2 922,7

Zdroj: Krajská správa ČSÚ v Olomouci, 2012b, vlastní zpracování

Jedním z možných vysvětlení by mohla být vyšší četnost přiznaných dávek. Podíváme-li se však na tabulku 3.19, zjistíme, že v každém roce připadá větší počet přiznaných dávek na obyvatele okresu Přerov. Např. v roce 2008 bylo jednomu obyvatele v okrese Olomouc vyplaceno průměrně 1,51 dávek a obyvatele okresu Přerov 1,6 dávek. Vyšší hodnoty nákladů v okrese Olomouc si tak nemůžeme zdůvodňovat vyšší četností poskytovaných dávek. Druhým a zřejmě také jediným dalším vysvětlením je výše dávek.

Přestože bylo v okrese Olomouc na jednoho obyvatele vypláceno dávek méně, byly tyto dávky vyplaceny ve vyšší hodnotě, než tomu bylo v okrese Přerov. Toto tvrzení potvrzují předchozí informace o průměrné vyplácené výši dávek, kde jsme zjistili, že rodičovský příspěvek a příspěvek na bydlení byly v okrese Olomouc vypláceny průměrně ve vyšších hodnotách.

Tabulka 3.19 Počet vyplacených dávek ročně na 1 osobu v okresech Olomouc a Přerov

	2008	2009	2010	2011	2012
okres Olomouc	1,51	1,22	1,08	1,03	1,01
okres Přerov	1,60	1,27	1,13	1,09	1,06

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

4. ZHODNOCENÍ

4.1. Vyhodnocení faktorů ovlivňujících dávky státní sociální podpory

V předchozí kapitole jsme se pokusili vystihnout vývoj dávek státní sociální podpory v okresech Olomouc a Přerov a také vývoj hlavních faktorů, které by právě na tyto změny mohly mít největší vliv. Nyní však musíme zjistit, zda vůbec existuje určitá provázanost mezi některým z faktorů a vývojem dávek. Vyhodnotíme tedy údaje z předchozí kapitoly a určíme podobnosti ve změnách vývoje jednotlivých dávek a okolních vlivů ve sledovaném období. Popsán byl vývoj demografický a vývoj na trhu práce. V teoretické části potom byly naznačeny určité změny v oblasti právní úpravy, které zde budou zachyceny podrobněji.

Důležitý je pro nás fakt, že vývoj v počtu dávek i v nákladech na ně byl v obou okresech v podstatě velmi podobný. U žádné z dávek nenastal takový jev, kdy by její vývoj byl v jednom z okresů opačný nebo se jinak výrazně odchyloval od vývoje v okrese druhém. Naším úkolem je tedy nalézt společný faktor, jehož vývoj byl v okresech shodný a zároveň by změny v jednotlivých letech mohly ovlivňovat změny v počtu dávek či nákladech na ně.

4.1.1. Demografické faktory

Velmi významným prvkem demografického vývoje jsou změny v počtu obyvatel a jeho složení. V okresech Olomouc a Přerov můžeme sledovat zcela rozdílný vývoj v počtu obyvatel. Zatímco v okrese Olomouc byl tento ukazatel rostoucí, v okrese Přerov byl naopak klesající. Zaměříme-li se však na věkovou strukturu, zjistíme, že podíly jednotlivých skupin byly v každém roce v obou okresech téměř totožné a mnohdy se lišily o pouhé desetiny procenta. Pro připomenutí uvedeme, že podíl dětí ve věku do 14 let se mírně zvyšoval, stejně tak i podíl osob ve věku od 65 let a podíl prostřední kategorie od 15 do 64 let se v daném období snižoval.

Z pohledu sociálního systému větší podíl osob u těchto dvou kategorií představuje vyšší podíl osob závislých na jiné fyzické osobě nebo na pomoci státu. Reálně ale v okrese Olomouc počet dětí ve věku do 14 let vzrostl a v okrese Přerov naopak klesal. Spojitost mezi tímto ukazatelem a některou z dávek tak není možné potvrdit. I ve vývoji počtu živě narozených dětí se vyskytují určité rozdíly, avšak celkově můžeme zkonstatovat pokles v obou okresech. Logicky se pak nabízí návaznost s dávkami porodného, které mělo taktéž

klesající průběh. Z dostupných údajů bohužel nelze vysledovat, že by výkyvy v jednotlivých letech přímo ovlivňovaly počet výplat porodného.

Shrneme-li možnost vlivu demografických faktorů, musíme zkonstatovat, že žádnou jasnou spojitost se u zmiňovaných ukazatelů nepodařilo prokázat. Neznamená to však, že z tohoto směru není vliv žádný, pouze nemusí být dostatečně velký na to, abychom demografické faktory mohli označit jako jednu z příčin ve změnách některé z dávek.

4.1.2. Faktory trhu práce

V oblasti faktorů působících na trhu práce jsme se zabývali pracovní silou, počtem a také složením uchazečů o zaměstnání a nakonec mírou registrované nezaměstnanosti. Vývoj všech těchto faktorů vykazoval znaky provázanosti, což jsme vysledovali pomocí shodných změn v období příchodu ekonomické krize. V roce 2009 v obou okresech výrazně vzrostl počet uchazečů o zaměstnání a tím i míra nezaměstnanosti, která svého vrcholu dosáhla v roce 2010 a v dalších letech se už výrazněji neměnila.

V souvislosti se změnami na trhu práce nás bude zajímat vývoj příspěvku na bydlení. Logicky můžeme vyvodit, že rostoucí nezaměstnanost by mohla být příčinou častějšího výskytu domácností s příjmy pod životním minimem a tím způsobit vyšší zájem o testované dávky. U přídatku na dítě ani u porodného nejsou patrné změny, které by tento jev naznačovaly. Podíváme-li se však na tabulku 4.1, budou nám údaje v ní obsažené připomínat právě vývoj nezaměstnanosti v obou okresech. V tabulce jsou obsaženy hodnoty meziročních přírůstků v počtu vyplacených příspěvků na bydlení.

Od roku 2008 do roku 2009 můžeme zaznamenat nárůst nejvyšší. Reakce na důsledky ekonomické krize zde prozatím není tolik výrazná. Avšak ihned v následujícím roce, tedy v přechodu z roku 2009 do roku 2010, vzrostl počet příspěvků na bydlení nejvíce. Největší meziroční přírůstek se tak u této dávky časově shoduje s dosažením nejvyšší míry nezaměstnanosti za sledované období. V dalších letech míra nezaměstnanosti mírně klesala, což je opět shodné s menšími meziročními přírůstky po roce 2010.

Tabulka 4.1 Meziroční nárůst v počtu vyplacených příspěvků na bydlení

	2008 - 2009	2009 - 2010	2010 - 2011	2011 - 2012
okres Olomouc	1727	6574	5286	4718
okres Přerov	292	3157	3022	2231

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Jedním z možných vysvětlení rostoucího vývoje v počtu vyplacených příspěvků na bydlení a také nákladů na ně vynaložených je zvyšující se míra nezaměstnanosti, což se dá vyvodit podle údajů z obou okresů. Při růstu nezaměstnanosti tak dochází k vyššímu zájmu o tuto dávku. S největší pravděpodobností to souvisí se ztrátou zaměstnání ekonomicky aktivních osob a následnými obtížemi nalézt práci jinou. Jednoznačně vztah mezi faktorem nezaměstnanosti a vývojem příspěvku na bydlení nyní určit nelze. Na základě uvedených informací, se však můžeme domnívat, že jistý vliv zde nepochybně existuje.

4.1.3. Legislativní faktory

Již v teoretické části bylo zmíněno, že od roku 2011 je u porodného posuzována výše příjmu rodiny. Na začátku sledovaného období až do 31. prosince 2010 patřila tato dávka mezi dávky netestované (Břeská, 2010). Každá žena, která porodila své první živé dítě tak měla nárok na výplatu ve výši 13 000 Kč. Od 1. ledna 2011, kdy byla dávka zařazena mezi dávky testované, se okruh oprávněných osob značně omezil, což je možno doložit vývojem v počtu vyplacených dávek porodného. V roce 2011 se oproti roku předchozímu v okrese Olomouc počet výplat snížil o 82,4% a v okrese Přerov o 84,1%. Přesný počet vyplacených dávek se jistě dále odvíjí také od počtu narozených dětí a také od počtu rodin nacházejících se pod hranicí životního minima, avšak zcela bezpečně můžeme tvrdit, že hlavní příčinou změn ve vývoji porodného byla právě tato legislativní změna.

Podobný průběh můžeme sledovat také u pohřebného a to i přesto, že po celé sledované období nedošlo k zásadní právní úpravě. Takováto změna totiž nastala o rok dříve. Břeská (2010) uvádí, že až do 31. prosince 2007 náleželo pohřebné každé osobě, která vypravila pohřeb a teprve od 1. ledna 2008 se okruh oprávněných osob zúžil na ty, které vypravily pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo jeho rodiči. Výrazný pokles v počtu vyplacených dávek pohřebného však můžeme zaznamenat až v meziobdobí let 2008 a 2009. V roce 2009 se oproti předchozímu roku snížil počet výplat v okrese Olomouc o 71,2% a v okrese Přerov o 80,8%. Nyní zbývá vysvětlit, z jakého důvodu se legislativní změna platná od roku 2008 reálně projevila až v roce 2009. Z teorie je nám známo, že lhůta pro uplatnění nároku je jeden rok, proto mohlo být pohřebné náležející k pohřbům vykonaným v roce 2007 vypláceno až v průběhu roku 2008. Na pohřby vykonané později se už vztahovala nová právní úprava, a proto se tato změna plně projevila poklesem až v roce 2009.

U přídatku na dítě stejně jako u ostatních testovaných dávek mohou počet výplat znatelně ovlivnit úpravy podmínek týkajících se výše příjmu. Pro přiznání této dávky je

důležitá hranice odpovídající 2,4 násobku životního minima rodiny. Ve sledovaném období nastala jediná změna a to v druhé polovině roku 2009. Přesněji od 1. července 2009 do 31. prosince 2009 byla právní úprava pozměněna a dávka náležela rodinám, jejichž příjem nepřesahoval 2,5 násobek životního minima. I když se jednalo o malou změnu koeficientu, pro mnoho rodin se právě díky tomuto stal příspěvek na dítě dosažitelným. Jak již bylo zmíněno, tato legislativní změna neměla dlouhého trvání a část rodin na ni jistě ani nestihla zareagovat. Na vývoj počtu vyplacených přídavků na dítě byl tak v tomto případě vliv pouze nepatrný.

Další krátkodobá změna nastala i u rodičovského příspěvku. Od 1. ledna 2010 byl upraven jeho výpočet a místo 70% denního vyměřovacího základu se počítalo pouze 60%. Měsíční výše rodičovského příspěvku se tak snížila a to až do 1. června 2010, kdy se opět začalo počítat původních 70%. Na vývoji ve sledovaném období se tyto legislativní změny viditelně neprojevily, jelikož nesouvisí se změnami v počtu výplat, ale pouze s krátkodobým a ne příliš razantním snížením výdajů.

Podle výše popsaných zjištění můžeme zkonstatovat, že úpravy v právních předpisech jsou nejvýraznějším faktorem projevujícím se na změnách jednotlivých dávek a tím i na celkovém vývoji v počtu všech vyplacených dávek a nákladech na ně vynaložených.

4.2. Dávky vyřazené ze systému státní sociální podpory

V analytické části jsme blíže nepopisovali vývoj několika dávek, které už nyní mezi dávky státní sociální podpory neřadíme. Tyto dávky však byly vypláceny ve sledovaném období, a proto není možné je zcela vypustit. Nyní se pokusíme objasnit, z jakého důvodu byl sociální příplatek zrušen a dávky pěstounské péče zařazeny do jiného právního předpisu. Zamyslíme se také nad tím, zda tyto dávky mohly mít vliv na celkový vývoj dávek a jaké změny tak můžeme do budoucna očekávat po jejich vyřazení ze systému státní sociální podpory.

4.2.1. Sociální příplatek

Od roku 2008 do roku 2010 byl v okrese Olomouc podíl sociálního příplatku na celkovém počtu všech vyplacených dávek průměrně 10,6% a byl tak třetí nejčastěji vyplácenou dávkou. Na stejném pořadí byl umístěn i ve výši nákladů na dávky a průměrně v tomto období zaujímal 7% z celkových nákladů vynaložených na všechny vyplacené dávky.

Na základě těchto údajů by se dalo říci, že sociální příplatek byl často vyplácenou dávkou a náklady na něj rozhodně nebyly zanedbatelné. Jakékoliv výraznější změny u této dávky se musely promítnout do celkového vývoje všech vyplacených dávek.

V teoretické části byla zmíněna významná legislativní změna omezující okruh oprávněných osob pouze na rodiny, ve kterých se vyskytuje zdravotně postižená osoba. Důsledkem bylo snížení počtu výplat sociálního příplatku v roce 2011 o 80,9% oproti předchozímu roku a jeho podíl na celkovém počtu vyplacených dávek poklesl na pouhých 2,6%. Klesl i podíl ve výši nákladů a to o 70,8% oproti předchozímu roku. Na celkových nákladech se pak v roce 2011 podílel pouhými 2,3%. V okrese Přerov byly změny shodné a hodnoty se liší o pouhé desetiny procenta, proto je takto podrobně uvádět nebudeme.

Sociální příplatek byl jedním z velmi důležitých příjmů mnoha rodin, které neměly dostatek finančních prostředků pro zajištění svých potřeb. O tento příjem však byly sociálně slabší rodiny připraveny v roce 2012, kdy byl sociální příplatek zcela zrušen. Přestože uvádíme stejně jako mnoho jiných autorů slovo zcela, není toto označení úplně výstižné. Snížení příjmů v důsledku zrušení této dávky bylo oprávněným osobám částečně vykompenzováno zvýšením příjmů v oblasti pomoci v hmotné nouzi. Tehdejší ministr financí Jaromír Drábek v jednom z rozhovorů pro Radiožurnál vysvětloval, že tento krok vedl ke zvýšení transparentnosti systému a snížení administrativních nákladů, kdy se namísto tří příspěvků pro rodiny se zdravotně postiženou osobou bude vyplácet pouze jeden (MPSV, 2012). Dále uvádí, že pro takovéto rodiny, které se nacházejí v opravdu těžké životní situaci, byla navýšena částka příspěvku na péči a to o 2 koruny měsíčně na každého zdravotně postiženého člena rodiny.

Jinými slovy by se tedy díky odstranění křížení dávek mělo docílit stavu, kdy rodinám nebude poskytováno více, než skutečně a nezbytně potřebují. Sčítáním více dávek s podobným účelem si totiž rodiny mohly v jistém smyslu „přilepšit“, což by jim nyní mělo být znemožněno. Dalším faktem však zůstává, že v roce 2012 po zrušení sociálního příplatku se přibližně polovina rodin, které jej dříve pobíraly, propadala do hmotné nouze. To uvedla vedoucí právního odboru kanceláře ombudsmana Kateřina Valachová ve stejném rozhovoru pro Radiožurnál. Jaromír Drábek však k celé věci dodal, že rodiny, které se v této sociální situaci ocitly, dosáhnou nově na dávky pomoci v hmotné nouzi a jejich celkový příjem by se tak výrazně propadnout neměl (MPVS, 2012).

4.2.2. Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče byly ve sledovaném období vypláceny méně často. Největší podíl patřil opakujícím se dávkám, tedy příspěvku na úhradu potřeb dítěte a odměně pěstouna, a nejméně potom byly vypláceny dávky jednorázové, tedy příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Poslední z uvedených dávek nebyla v okrese Olomouc využita dokonce ani jednou a v okrese Přerov se za celé období jednalo o pouhé tři případy.

Podíl dávek pěstounské péče na celkovém počtu všech vyplacených dávek nebyl příliš výrazný, avšak jejich počet se od roku 2008 do roku 2012 postupně zvyšoval. Jednotlivé podíly pro oba okresy můžeme srovnat v tabulce 4.2. I v roce 2012 se stále jedná o malé procento, proto můžeme předpokládat, že tento okruh dávek neměl podstatný vliv na celkový vývoj dávek státní sociální podpory.

Tabulka 4.2 Podíl dávek pěstounské péče na celkovém počtu vyplacených dávek (%)

	2008	2009	2010	2011	2012
okres Olomouc	0,9	1,4	1,6	2,1	2,4
okres Přerov	0,9	1,3	1,7	1,9	2,1

Zdroj: vlastní zpracování podle údajů poskytnutých Úřadem práce ČR

Vyjmutí dávek pěstounské péče ze zákona o státní sociální podpoře a jejich umístění do zákona o sociálně-právní ochraně dětí bylo jedním z kroků provedených v rámci sociální reformy pro rok 2012. V rámci této reformy došlo k mnoha změnám v sociální oblasti např. zavedením již zmiňovaných sKaret nebo jednotného výplatního místa, které mělo sjednotit proces výplat nepojistných dávek (Sociální reforma, 2011). Jednou z oblastí reformy byla změna právních předpisů týkajících se pěstounství. Tato problematika byla dříve obsažena v zákoně č. 94/1963 Sb. zákon o rodině a dále v zákoně č. 50/1973 Sb. o pěstounské péči. Zároveň dávky pěstounské péče byly upraveny zákonem o státní sociální podpoře, což představovalo velkou roztříštěnost v právní úpravě této oblasti.

Přijetím novely zákona o sociálně právní ochraně dětí došlo ke zrušení zákona o pěstounské péči a následně 1. ledna 2014 přijetím zákona č. 89/2012 Sb. nový občanský zákoník byl zrušen zákon o rodině. Obecká úprava pěstounské péče je tedy nyní upravena občanským zákoníkem a speciální úprava včetně dávek pěstounské péče je zahrnuta v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (Vyskočil, 2014).

4.3. Zneužívání dávek

Velmi diskutovaným tématem posledních let je parazitování na sociálním systému České republiky. Mnoho občanů zastává názor, že se některé osoby na pobírání dávek pouze obohacují. Existují však i názory protichůdné, ve kterých občané tvrdí, že ke zneužívání dávek dochází pouze v minimu případů. Pokusíme se tedy objektivně zhodnotit, jakými způsoby je možné dávky zneužít a zda je takové jednání vůbec reálně dlouhodobě proveditelné.

U jednorázových dávek jako je porodné a pohřebné zřejmě o obohacování řeč být nemůže. Jsou zde jasně vymezené podmínky a okolnosti, za kterých může být výplata provedena a zároveň jsou tyto skutečnosti ověřovány pomocí rodného či úmrtního listu, popřípadě také dokladu o uhrazení nákladů spojených s pohřbem. Podobné je to i u rodičovského příspěvku, kde rodiči není zakázáno provádět výdělečnou činnost a docházka dítěte do mateřské školky je do jeho dvou let sledována.

U dávek testovaných pak obecně hrozí, že se oprávněná osoba dopustí zatajení části příjmu, aby dávky mohla pobírat, čímž se však podle zákona dopustí přestupku. V takovém případě může neoprávněně pobírat přídavek na dítě nebo také příspěvek na bydlení. Tyto dávky jsou navíc vypláceny dlouhodobě, proto by takové osoby mohly získat celkově nemalou částku. Vyskytují se však i názory, ve kterých se hovoří o legálním způsobu obohacení se. V praxi to znamená dosažení několika různých příspěvků, které ve svém součtu představují slušný příjem rodiny. Zneužívání dávek bychom tak mohli rozdělit do dvou skupin podle způsobu jejich dosažení.

- a) Prvním způsobem je dopuštění se přestupku a nejčastěji se může jednat o
 - zatajení příjmu, a
 - zatajení společně posuzované osoby.
- b) Druhý způsob není protizákonný a může se zde jednat o
 - získání více dávek s různým účelem, a
 - získání více dávek se stejným či podobným účelem.

Zatajením společně posuzované osoby, která má příjem, dochází zároveň i k zatajení tohoto příjmu. Oba přestupky se mohou vyskytovat u všech testovaných dávek. Pokud se zatajená osoba finančně podílí na chodu domácnosti, oprávněná osoba nemusí vynakládat veškeré prostředky od státu na pokrytí potřeb rodiny a část jí tak zbývá na jiné účely. Těmito jinými účely chápeme např. financování nákladů na provoz motorového vozidla nebo

v horších případech návštěvy pohostinských zařízení a nákup cigaret. V takovém případě se bezpochyby jedná o obohacování a vynakládání dávek k jiným účelům, než k těm, které jsou státem primárně určeny.

Další způsob možného zneužití dávek se vztahuje jak na dávky státní sociální podpory, tak i na dávky jiné, které jsou s nimi pobírány současně. Oprávněná osoba má nárok zažádat o jakoukoliv dávku, u které splňuje podmínky pro přiznání. Účel těchto dávek může být různý, např. péče o nezaopatřené dítě, pokrytí nákladů na bydlení, péče o zdravotně postiženou osobu atd. Součtem více různých dávek se navyšuje příjem oprávněné osoby či rodiny, avšak předpokládá se, že každý z přiznaných příspěvků je také účelně vynaložen. Dalo by se tedy dlouze spekulovat o tom, zda se jedná o způsob obohacování.

Existují však případy, kdy oprávněná osoba pobírá více dávek, z čehož některé dávky jsou prakticky určeny ke stejnému účelu. Tohle téma jsme zmínili již u sociálního příspěvku, kde Jaromír Drábek uváděl pojem křížení dávek. V tomto případě se tedy nejedná o pouhé dohady, ale o fakt potvrzený samotným tehdejším ministrem práce a sociálních věcí. Může se jednat např. o dávky zaměřené na péči o dítě v kombinaci s dávkami zaměřenými na péči o zdravotně postiženou osobu. Nakolik jsou výdaje účelně vynakládány a nakolik se vyskytuje možnost pro jejich nesprávné využití, však nejsme schopni takto jednoduše posoudit.

V oblasti dávek státní sociální podpory tedy nevzniká velký prostor pro hromadné obohacování, a aby se zároveň jednalo o zneužívání v pravém slova smyslu, musela by se pravděpodobně oprávněná osoba dopustit přestupku, za který hrozí uložení pokuty. Jak bylo výše popsáno, způsoby pro zneužití nebo pro využití jiným než žádoucím způsobem zde však existují, proto by toto téma mělo nadále zůstat otevřeno a kompetentní osoby by měly diskutovat o preventivních opatřeních, které by jednak zamezily zneužívání a zároveň by nijak nepoškodily osoby, které podporu od státu opravdu nutně potřebují.

4.4. Hodnocení a návrhy pro úpravu systému státní sociální podpory

Díky zpracovaným údajům jsme došli k jednoznačnému závěru, že počet dávek státní sociální podpory a náklady na ně vynaložené se ve sledovaném období snižovaly. Klesající průběh jsme zaznamenali u téměř všech druhů dávek kromě dávek pěstounské péče a příspěvku na bydlení, kde byl průběh naopak rostoucí. Na základě demografického vývoje a vývoje na trhu práce v okresech Olomouc a Přerov je velmi nepravděpodobné, že by celkový průběh byl způsoben menším zájmem o dávky. Největší vliv na jejich vývoj měly legislativní změny, a to především úprava podmínek pro přiznání.

Z těchto faktů se dá logicky vyvodit, že úkolem změn v právní úpravě bylo právě snížení nákladů v oblasti státní sociální podpory. Jaké důvody k takovým rozhodnutím vedly, se můžeme pouze dohadovat, avšak primárně to bylo jistě zmenšení výdajů státního rozpočtu. Představitelé vlády dále často hovoří o snaze minimalizovat počet osob nacházejících se pod hranicí chudoby a zlepšit tak celkovou životní úroveň obyvatelstva. V kombinaci s nižšími finančními prostředky je to jistě velmi nelehký úkol. Pokusíme se tedy uvést několik způsobů, kterými by těchto cílů mohlo být dosaženo.

4.4.1. Návrhy řešení

Za ideální stav, by mohlo být považováno nastavení takových podmínek, které by zajistily využívání sociálních dávek k určeným účelům a zamezily jakémukoli dlouhodobému zneužívání. Tím by došlo ke snížení nákladů státu a jejich lepšímu využití pouze osobám, které je skutečně potřebují. Nastavit takovýto průběh vyplácení dávek by bylo pravděpodobně zcela nemožné. Způsoby vedoucí alespoň k částečnému zlepšení a zvýšení efektivity v systému státní sociální podpory však existují. Pokusíme se tedy uvést takové úpravy, které by měly být reálně proveditelné a jsou jimi

- a) zdokonalení kontrolního systému prostřednictvím terénních pracovníků,
- b) započtení všech poskytovaných dávek do rozhodného příjmu,
- c) odstranění křížení dávek slučováním dávek stejného či podobného účelu, a
- d) zkrácení doby pobírání dávek.

První způsob se týká kontroly prováděné Úřadem práce. V praxi by to znamenalo náhodné a předem neohlášené návštěvy příslušným pracovníkem v místě bydliště oprávněné osoby. Zde by terénní pracovník zjišťoval, zda se daná osoba nedopouští přestupku zatajováním osob trvale pobývajících ve společné domácnosti. Díky pravidelným kontrolám, by se zvýšila šance na odhalení protizákonného jednání a podíl dávek zneužívaných k obohacení by se postupně snížil. Velkou nevýhodou je značné navýšení nákladů spojené s vytvořením nových pracovních míst v každé organizační složce Úřadu práce. Dále by bylo velmi obtížné dokazování dlouhodobého pobývání neohlášené osoby. Např. pokud má v bytě žít pouze žena s malým dítětem, a přesto se zde nachází pánské oblečení nebo je zde muž často vidíván sousedy.

Druhý způsob spočívá ve větší kontrole příjmů oprávněných osob. U některých často pobíraných dávek, jako je např. příspěvek na dítě, by se do rozhodného příjmu započítávaly všechny ostatní pobírané dávky a to jak z oblasti státní sociální podpory, tak i z oblasti

pomoci v hmotné nouzi. Docílilo by se tak stavu, kdy by sociálně slabší rodiny nedostávaly od státu více než je opravdu nutné. Nevýhodou může být takovýto obecný přístup, ve kterém by nemusely být zohledněny určité individuální případy. Např. v rodinách se zdravotně postiženým dítětem jsou nezbytné náklady na péči vždy vyšší než u dětí zdravých, proto by mohlo dojít k nežádoucímu zhoršení životních podmínek některých rodin.

Třetí způsob zde byl již zmíněn a znamenal by zrušení některých dávek, které se současně mohou krýt s dávkami jinými. V rámci státní sociální podpory jen těžko nalezneme dávky se stejným účelem, proto můžeme mluvit o křížení s dávkami z jiné oblasti a to především z oblasti pomoci v hmotné nouzi. Namísto více dávek se stejným či podobným účelem by byla ponechána pouze jedna dávka, jejíž výplata by byla dostatečně navýšena. Jako nevýhoda se zde může projevit nesnadný úkol sjednocení odlišných podmínek pro přiznání dávek. I když se tyto podmínky od sebe mohou lišit pouze minimálně, je pravděpodobné, že mnoho rodin kvůli takovým změnám na výslednou dávku vůbec nedosáhne a budou postrádat část příjmů.

Poslední čtvrtý způsob, tedy zkrácení doby pobírání dávek, bychom mohli vyhodnotit jako nejvíce vhodný, jelikož jeho cílem není pouze ušetřit finanční prostředky ale také dosáhnout lepší motivace oprávněných osob ke snaze vylepšit své životní podmínky. Toto řešení by se týkalo především dávek vyplácených dlouhodobě. Maximální doba vyplácení by mohla být nastavena např. v celkovém součtu na nejvýše 36 kalendářních měsíců v posledních pěti letech. Občané by tak byli více motivováni hledat jiné způsoby obstarání financí než pouze prostřednictvím podpory státu. Nevýhodou by zde mohl být dočasný pokles životní úrovně oprávněných osob. Z tohoto důvodu se naskytuje trochu jiná realizace tohoto řešení. Po stanovené době např. 36 měsíců by u dávek nemuselo dojít k jejich odejmutí, ale pouze ke snížení o předem stanovené procento.

Všechny uvedené způsoby zlepšení systému státní sociální podpory jsou už do jisté míry aplikovány. Kontroly v místě bydliště však probíhají především na základě udání třetích osob, což zdaleka nepokrývá všechny případy. V průběhu posledních let také došlo k legislativním změnám týkajících se rušení dávek a odstranění jejich křížení, avšak podle některých ohlasů tím může být zhoršena situace sociálně slabých rodin a případy zneužívání dávek to nijak neřeší. Stejně tak existují i časová omezení výplat dávek, což bylo v teorii uvedeno u příspěvku na bydlení, avšak hranice je o dost vyšší, než bylo popsáno v našem návrhu řešení. Je tedy nutné tyto způsoby zlepšení systému zdokonalit nebo zavést zcela nové, které by splňovaly svůj účel a nepřinášely negativní dopady.

5. ZÁVĚR

Cílem práce bylo zachytit vývoj dávek státní sociální podpory včetně nákladů na ně a faktory, které změny ve vývoji způsobovali. K dosažení vytyčeného cíle nám dopomohlo užší zaměření na okresy Olomouc a Přerov. V teoretické části byl vysvětlen význam dávek podle aktuálního znění zákona. V části analytické bylo popsáno množství vyplácených dávek a objem vynaložených financí v této oblasti ve vybraných okresech. Dále byl pomocí analýzy dat vyobrazen vývoj jednotlivých dávek. Závěrečná část práce měla hodnotící charakter a byly v ní zjištěny faktory, které skutečně vývoj v oblasti dávek ovlivňují. Pokusili jsme se celkově zhodnotit fungování systému státní sociální podpory, přičemž jsme narazili na riziko zneužívání dávek. Uvedeny byly čtyři hlavní způsoby řešení, které by měly napomoci lepšímu fungování systému státní sociální podpory.

Celkově změny proběhlé v období let 2008 až 2012 nelze brát jednoznačně pozitivně či negativně. U některých dávek došlo k zúžení okruhu oprávněných osob nebo k jejich úplnému zrušení, což na druhou stranu umožnilo navýšení výplat dávek jiných. Nedá se říci, že popsané právní úpravy by měly za úkol cílové skupině obyvatel uškodit, ale jsou jakýmsi kompromisem při eliminaci nedostatků, které se v sociální politice státu vyskytují. Jako jednoznačně pozitivní lze však brát zjištění, že největší vliv na vývoj dávek mají změny v právní úpravě, jelikož tyto změny jsou nejen předvídatelné, ale oproti ostatním faktorům jsou především plánované a snadno ovlivnitelné.

Jasným posláním vyplácených dávek by měla být účelná pomoc tam, kde je jí skutečně potřeba. Práva občanů by neměla být výrazně dotčena nebo omezena, avšak zároveň by mělo být zamezeno jejich zneužití na úkor nejen státu, ale i ostatních spoluobčanů. Legislativní změny v této oblasti by tak měly směřovat k efektivnější pomoci osob nacházejících se ve složité sociální situaci a zároveň by měly maximálně omezovat možnosti zneužití dávek a obohacování se.

Seznam použité literatury

Monografie

- 1) BŘESKÁ, Naděžda, Eva BURDOVÁ a Lucie VRÁNOVÁ. *Státní sociální podpora s komentářem a příklady k 1. 6. 2010*. 13. vyd. Olomouc: ANAG, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7263-609-9.
- 2) HALÍŘOVÁ, Gabriela a Petra MELOTÍKOVÁ. *Praktikum z práva sociálního zabezpečení podle stavu k 1. 1. 2013*. 3. vyd. Praha: Leges, 2012. 174 s. ISBN 978-80-87576-42-7.
- 3) PŘIB, Jan et al. *Průvodce sociálními dávkami 2011*. Praha: BMSS-Start, 2011. 151 s. ISBN 978-80-86140-69-8.
- 4) TRÖSTER, Petr et al. *Právo sociálního zabezpečení*. 5. přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. 379 s. ISBN 978-80-7400-322-6.
- 5) VESELÝ, Jiří et al. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: Linde, 2013. 311 s. ISBN 978-80-7201-915-1.

Právní předpisy

- 6) Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Elektronické zdroje

- 7) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Metainformace k ukazateli* [online]. ČSÚ [1. 7. 2004]. Dostupné z http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_ukazatel.jsp?kodukaz=6245
- 8) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vyplacené dávky státní sociální podpory podle druhu dávek v krajích* [online]. ČSÚ [31. 12. 2012a]. Dostupné z http://vdb.czso.cz/vdbvo/maklist.jsp?kapitola_id=16&vo=null&expand=0
- 9) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Změna výpočtu ukazatele registrované nezaměstnanosti* [online]. ČSÚ [31. 12. 2012b]. Dostupné z http://vdb.czso.cz/vdbvo/maklist.jsp?kapitola_id=16&vo=null&expand=0
- 10) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vyplacené dávky státní sociální podpory podle druhu dávek v okresech* [online]. ČSÚ [7. 11. 2012c]. Dostupné z http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/zmena_vypoctu_ukazatele_registrovane_nezamestnanosti20121107
- 11) INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. *Příspěvek na bydlení* [online]. MPSV [1. 1. 2014]. Dostupné z https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni

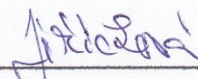
- 12) KRAJSKÁ SPRÁVA ČSÚ V OLOMOUCI. *Charakteristika okresu Olomouc* [online]. ČSÚ [2013a]. Dostupné z http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/okres_olomouc
- 13) KRAJSKÁ SPRÁVA ČSÚ V OLOMOUCI. *Charakteristika okresu Přerov* [online]. ČSÚ [2013b]. Dostupné z http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/okres_prerov
- 14) KRAJSKÁ SPRÁVA ČSÚ V OLOMOUCI. *Vybrané ukazatele za okres Olomouc* [online]. ČSÚ [31. 12. 2012a]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/okres_olomouc
- 15) KRAJSKÁ SPRÁVA ČSÚ V OLOMOUCI. *Vybrané ukazatele za okres Přerov* [online]. ČSÚ [31. 12. 2012b]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/okres_prerov
- 16) KRAJSKÁ SPRÁVA ČSÚ V OLOMOUCI. *Vybrané ukazatele za Olomoucký kraj* [online]. ČSÚ [31. 12. 2012c]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/prijmy-xm>
- 17) MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Jaromír Drábek: Rozhovor – Ozvěny dne (Radiožurnál)* [online]. MPSV [16. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/12962>
- 18) MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Životní a existenční minimum* [online]. MPSV [4. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11852>
- 19) SOCIÁLNÍ REFORMA. *Jednotné výplatní místo* [online]. MPSV [2011]. Dostupné z: <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/2>
- 20) VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. Praha, 2014. Středisko náhradní rodinné péče.

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou (bakalářskou) práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová (bakalářská) práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové (bakalářské) práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 25. 4. 2014

Vladimíra Jiříčková

Seznam příloh

Příloha č. 1 Vstupní údaje poskytnuté Úřadem práce ČR – krajskou pobočkou v Olomouci